

یکصد و چهار روز ننگه

در باره نماز

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

یکصد و چهارده نکته در باره نماز

نویسنده:

محسن قرائتی

ناشر چاپی:

مرکز فرهنگی درس‌های از قرآن

فهرست

۵	فهرست
۱۰	یکصد و چهارده نکته در باره نماز
۱۰	مشخصات کتاب
۱۰	سخن ناشر
۱۰	پیام حضرت آیت الله خامنه ای به اولین اجلاس ((اقامه نماز))
۱۲	مقدمه مؤلف
۱۲	نماز در تمام ادیان بوده است
۱۳	نماز پر تنوع ترین عبادت است
۱۳	نماز و هجرت
۱۳	ترک جلسه به خاطر نماز
۱۴	نماز اول وقت وسط جنگ
۱۴	آنجا که خواب از مناجات بهتر است
۱۴	نماز در جلو چشم مردم نه در خفا
۱۴	بانی ، معمار ومهندس مسجد باید اهل نماز باشد
۱۵	توجه به نماز فرزندان و ذریه
۱۵	نماز تعطیلی ندارد
۱۵	نماز همراه با مردم داری
۱۵	نماز ، اولین واجب بعد از ایمان به خدا
۱۵	نماز ، مقدم بر کسب و کار
۱۵	مردم و نماز
۱۶	نذر برای نماز
۱۶	نماز در حکومت علوی
۱۶	دعوت عملی به نماز

- ۱۶ ..... نماز ، جهاد ، شهادت
- ۱۷ ..... ترک نماز و دوزخ
- ۱۷ ..... نماز ، کلید قبولی تمام عبادات
- ۱۷ ..... نماز ، اولین کلام و آخرین وصیت
- ۱۷ ..... نماز ، وسیله آزمایش خود
- ۱۷ ..... نماز اولین سؤال در قیامت
- ۱۷ ..... نماز یاد خداست
- ۱۸ ..... نماز و تشکر
- ۱۸ ..... نماز و قیامت
- ۱۸ ..... نماز و راه یابی
- ۱۹ ..... نماز ، جنگ با شیطان است
- ۱۹ ..... نماز و توحید
- ۱۹ ..... بریدن از نماز ، زمینه گرایش به مفاسد
- ۱۹ ..... جهاد تا شهادت برای حفظ نمازخانه دیگر ادیان
- ۱۹ ..... طهارت و سلامت قلب
- ۲۰ ..... نماز و صداقت
- ۲۰ ..... نماز و نیت
- ۲۰ ..... نماز ، یک معامله پُر سود
- ۲۰ ..... نماز و آرامش
- ۲۱ ..... نماز ، یعنی ایمان
- ۲۱ ..... نماز و اخلاص
- ۲۲ ..... نماز ، میزان سنجش ایمان
- ۲۲ ..... نماز ، درگاه لطف خدا
- ۲۲ ..... نماز ، تکراری نیست ، تعمیق است

- ۲۲ ..... نماز و طبیعت
- ۲۳ ..... نماز و ادب
- ۲۳ ..... نماز و زنده کردن ارزشها
- ۲۳ ..... ندای نماز از گهواره تا گور
- ۲۳ ..... نماز ، درمان مشکلات اجتماعی
- ۲۳ ..... آموزش نماز مسئولیت والدین است
- ۲۳ ..... عواقب اعراض از یاد خدا و نماز
- ۲۴ ..... نماز و توکل
- ۲۴ ..... نماز و روح بزرگ
- ۲۴ ..... نماز و الگوپذیری
- ۲۴ ..... نماز همراه با آگاهی
- ۲۵ ..... نماز و جهاد
- ۲۵ ..... نماز و نیاز
- ۲۵ ..... نماز ، سدّی محکم در برابر گناه
- ۲۵ ..... نماز محور زمان بندی ها
- ۲۶ ..... نماز ، وسیله محو گناهان
- ۲۶ ..... نماز و شیوه آموزش گام به گام
- ۲۶ ..... نماز و یاد حسین علیه السلام
- ۲۶ ..... نماز و یاد پیامبر صلی الله علیه و آله
- ۲۷ ..... نماز ، روح انسان را بیمه می کند
- ۲۷ ..... نماز و سلام
- ۲۷ ..... نماز و مردم
- ۲۷ ..... نماز و اطلاع رسانی
- ۲۷ ..... نماز و رهبری

۲۸	..... نماز و تحرک
۲۸	..... نماز و نظم
۲۸	..... نماز و جهت گیری
۲۸	..... نماز و نظافت
۲۹	..... نماز و وقف
۲۹	..... نماز و انتخاب دوست
۲۹	..... نماز و انتخاب همسر
۲۹	..... نماز و امداد به مردم
۳۰	..... نماز و اقتصاد سالم
۳۰	..... نماز و تشکیلات
۳۰	..... نماز و محبت
۳۰	..... نماز و آبرو
۳۱	..... نماز ، اصلاح فرد و جامعه است
۳۱	..... نماز و سیاست
۳۱	..... نماز و مشورت
۳۱	..... نماز جماعت در جبهه
۳۱	..... زینت مسجد
۳۱	..... نماز ، شرط برادری و اخوت اسلامی
۳۲	..... با کسی که نماز را به بازی می گیرد دوستی نکنید
۳۲	..... تارک نماز نباید محبوب باشد
۳۲	..... هیچ عملی در تاریخ این همه گواه و شاهد نداشته
۳۲	..... نماز و شهرسازی
۳۲	..... حمایت الهی از نمازگزاران
۳۳	..... نماز و قرآن

- ۳۳ ..... نماز ، شباهتی است با فرشتگان
- ۳۳ ..... نماز در سراسر قرآن
- ۳۳ ..... نماز همراه با تمام عبادات
- ۳۳ ..... نماز و رحمت
- ۳۴ ..... نماز و برائت
- ۳۴ ..... نماز و تسبیح
- ۳۴ ..... یکی از نام های نماز قرآن است
- ۳۴ ..... نماز و پاکی
- ۳۵ ..... نماز همتای رهبری است
- ۳۵ ..... نماز و لباس
- ۳۵ ..... نماز و دعا
- ۳۶ ..... نماز و جایگاه خاص آن در میان عبادات
- ۳۶ ..... نماز خاشعانه اولین شرط ایمان
- ۳۶ ..... نماز و نشاط
- ۳۶ ..... مراتب و درجات اهل نماز
- ۳۷ ..... نماز با ما سخن می گوید
- ۳۷ ..... نماز تمام دین است
- ۳۷ ..... نماز و مراعات ضعفا
- ۳۷ ..... سبک شمردن نماز
- ۳۷ ..... پی نوشتها
- ۳۸ ..... درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

یکصد و چهارده نکته در باره نماز

مشخصات کتاب

سرشناسه: قرائتی، محسن، ۱۳۲۴ - عنوان و نام پدیدآور: یکصد و چهارده نکته درباره نماز / محسن قرائتی. وضعیت ویراست: [ویراست ۲]. مشخصات نشر: تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۰. مشخصات ظاهری: ۹۶ ص؛ ۵/۱۹ × ۱۱ س.م. شابک: ۲۰۰۰ ریال: ۱۲-۵۶۵۲-۹۶۴-X؛ ۵۰۰۰ ریال: چاپ پانزدهم ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۵۲-۱۲-۶؛ ۲۰۰۰ ریال (چاپ دوم)؛ ۲۰۰۰ ریال (چاپ پنجم)؛ ۳۰۰۰ ریال (چاپ دهم)؛ ۳۰۰۰ ریال (چاپ یازدهم)؛ ۳۵۰۰۰ ریال (چاپ دوازدهم)؛ ۴۰۰۰ ریال (چاپ سیزدهم)؛ ۵۰۰۰ ریال (چاپ چهاردهم)؛ ۵۰۰۰ ریال (چاپ شانزدهم)؛ ۶۰۰۰ ریال (چاپ هفدهم)؛ ۷۰۰۰ ریال (چاپ هجدهم) یادداشت: چاپ سوم: ۱۳۸۱. یادداشت: چاپ پنجم: ۱۳۸۲. یادداشت: چاپ دهم: ۱۳۸۵. یادداشت: چاپ یازدهم: پاییز ۱۳۸۵. یادداشت: چاپ دوازدهم: تابستان ۱۳۸۶. یادداشت: چاپ سیزدهم: پاییز ۱۳۸۶. یادداشت: چاپ چهاردهم: بهار ۱۳۸۷. یادداشت: چاپ پانزدهم: پاییز ۱۳۸۷. یادداشت: چاپ شانزدهم تا هجدهم: ۱۳۸۸. یادداشت: کتابنامه به صورت زیر نویس. موضوع: نماز رده بندی کنگره: BP۱۸۶/ق۴۸/۱۳۸۰ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۳ شماره کتابشناسی ملی: م۷۹-۲۴۰۰۵

سخن ناشر

با تاسیس ((مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن)) در سال ۷۵، تالیفات حجت الاسلام والمسلمین محسن قرائتی که به صورت پراکنده توسط ناشران محترم چاپ و منتشر می گردید، جهت تصحیح و تکمیل در اختیار این مرکز واقع شد و بحمدالله همه آنها خصوصاً مجلدات اولیه ((تفسیر نور)) پس از بازبینی و ویراستاری در مسیر نشر قرار گرفت. کتاب ((یکصد و چهارده نکته درباره نماز)) نیز که بارها توسط ستاد اقامه نماز به چاپ رسیده است، پس از طی مراحل بازنگری، تکمیل مطالب و پاورقی ها و ویراستاری نهایی، توسط این مرکز منتشر می گردد. امید که خوانندگان گرامی ما را از پیشنهادات و نظرات خود بهره مند نموده و مطالب خود را به نشانی: تهران - صندوق پستی ۵۸۶ / ۱۴۱۸۵ ارسال نمایند.

پیام حضرت آیت الله خامنه ای به اولین اجلاس ((اقامه نماز))

بسم الله الرحمن الرحيم تشکیل مجمعی از صاحب نظران برای ((اقامه نماز)) یکی از شایسته ترین و ضروری ترین کارهایی است که باید در جمهوری اسلامی صورت می گرفت. زیرا بر پاداشتن نماز، نخستین ثمره و نشانه ی حکومت صالحان است. و در رتبه ی بعد از آن است که نوبت به ((زکوة)) به مثابه تنظیم مالی جامعه و ریشه کن کردن فقر، و نیز امر به معروف و نهی از منکر یعنی سوق دادن به نیکی ها و بازداشتن از بدی ها می رسد. الذین ان مکنهم فی الارض اقاموا الصلوة و اتوا الزکوة و امروا بالمعروف و نهوا عن المنکر... اقامه نماز فقط این نیست که صالحان، خود نماز بگذارند، این چیزی نیست که بر تشکیل حکومت الهی متوقف باشد، بلکه باید این ستون دین در جامعه، به پا داشته شود و همه کس با رازها و اشاره های آن آشنا و از برکات آن برخوردار گردد، درخشش معنوی و صفای ذکر الهی همه آفاق جامعه را روشن و مصفا کند و تن ها و جان ها با هم به نماز بشتابند و در پناه آن طمأنینه و استحکام یابند. نماز، رکن اصلی دین است و باید اصلی ترین جایگاه را در زندگی مردم داشته باشد. حیات طیبه انسان در سایه حاکمیت دین خدا، وقتی حاصل خواهد شد که انسانها دل خود را با یاد خدا زنده نگهدارند و به کمک آن بتوانند با همه جاذبه های شرّ و فساد مبارزه کنند و همه بُت ها را بشکنند و دست تطاول همه شیطان های درونی و بُرونی

را از وجود خود قطع کنند. این ذکر و حضور دائمی فقط به برکت نماز حاصل می‌شود. و نماز در حقیقت پشتوانه مستحکم و ذخیره تمام نشدنی در مبارزه‌ی است که آدمی با شیطان نفس خود که او را به پستی و زبونی می‌کشد، و شیطان‌های قدرت که با زر و زور، او را وادار به ذلت و تسلیم می‌کنند، همیشه و در همه حال دارد. هیچ وسیله‌ی مستحکم‌تر و دائمی‌تر از نماز برای ارتباط میان انسان با خدا نیست، مبتدی‌ترین انسانها رابطه خود با خدا را بوسیله نماز آغاز می‌کنند. برجسته‌ترین اولیای خدا نیز، بهشت خلوت انس خود با محبوب را در نماز می‌جویند. این گنجینه ذکر و راز را هرگز پایانی نیست و هر که با آن بیشتر آشنا شود جلوه و درخشش بیشتری در آن می‌یابد. کلمات و اذکار نماز، هر یک خلاصه‌ی است که به بخشی از معارف دین اشاره می‌کند و بطور مکرر و پی‌در پی آن را به یاد نمازگزار می‌آورد. نمازی که با تدبّر در معانی، و بدون سهو و غفلت گزارده شود، انسان را روز بروز با معارف الهی آشنا تر و به آن دلبسته تر می‌سازد. نورانیت نماز، و رازها و رمزهای آن و درس‌هایی که در آن گنجانیده شده، و اثر آن در ساختن فرد و جامعه چندان نیست که بشود در مقالی کوتاه از آن سخن گفت بلکه چنان نیست که بیخبری چون من بتواند از اعماق آن خبری آورد. آنچه من با قلم قاصر و معرفت ناچیز خود می‌گویم آن است که مردم ما و جامعه ما، و بخصوص جوانان ما که اکنون بار امانت سنگینی را بر دوش گرفته‌اند باید نماز را منبع قدرتی لایزال بدانند و در برابر جبهه‌ی که امروز پیش روی ماست، ما را به تکیه گاه مستحکم ذکر خدا و امید و اعتماد به او، بیش از همیشه و بیش از همه، محتاج می‌سازد، و نماز آن سرچشمه جوشانی است که این امید و اعتماد و قدرت معنوی را به ما می‌بخشد. نماز با حضور و با توجه، نمازی که از یاد و ذکر سرشار است، نمازی که آدمی در آن با خدای خود سخن می‌گوید و به او دل می‌سپارد، نمازی که والاترین معارف اسلام را پیوسته به انسان می‌آموزد، چنین نمازی انسان را از پوچی و بی‌هدفی و ضعف می‌رهاند و اُفق زندگی را در چشمش روشن می‌سازد و به او همت و اراده و هدف می‌بخشد، و دل او را از میل به کجروی و گناه و پستی نجات می‌دهد. از این رو است که نماز در همه حالات، حتی در میدان نبرد و در سخت‌ترین آزمایش‌های زندگی، اولویت خود را از دست نمی‌دهد. انسان همیشه به نماز محتاج است، و در عرصه‌های خطر، محتاج‌تر. حقیقت آن است که در کار معرفی نماز کوتاهی‌های زیادی شده است. و نتیجه آنکه نماز هنوز جایگاه شایسته خود را، حتی در نظام اسلامی ما، بدست نیاورده است. این مسئولیت سنگین، بر دوش دانشوران و آشنایان به معارف اسلامی است که نماز را به همه بخصوص به نسل جوان بهتر بشناسانند، از کودک دبستانی تا پژوهشگر دوره‌های عالی، هر یک فراخور ذهن و معرفت خود، می‌توانند در راه شناختن نماز و رازهای آن قدم‌هایی بردارند، و با ناشناخته‌هایی آشنا شوند. حتی عرفای بزرگ نیز، برای سالکان وادی معرفت اَسْرارالصِّمْوَة نوشته و آموخته‌اند، یعنی اعماق این اقیانوس همچنان ناشناخته و پیمودنی است. در جامعه‌ی ما فصل مُهْمّی باید در معرفی نماز در همه سطوح گشوده شود. رسانه‌ها و بخصوص صدا و سیما با شیوه‌های گوناگون نماز را معرفی و یادآوری کنند. همه جا و همیشه در رادیو و تلویزیون، نماز در اولویت گذاشته شود، و شوق ایمان و عطش یاد خدا در دلها پدید آید. در کلاس‌های درس دینی مدارس و دانشگاهها درس نماز جایگاه خود را بازیابد. و سخنان سنجیده و افکار بلند در بازشناسی نماز، فراهم و در معرض ذهن و دل دانشجویان و دانش‌آموزان گذاشته شود. فلسفه نماز و تحلیل رازها و رمزهای آن، با زبان هنر در معرض دید همگان قرار گیرد تا هر کس بقدر ظرفیت خود از آن مُتَمَتّع گردد، کتاب‌ها و جزوه‌ها در سطوح مختلف و از دیدگاه‌های گوناگون به وسیله مُحَقّقان و عالمان به سِلْکِ تحریر در آید، و مایه کارهای هنری و ادبی گردد. فصلی نیز باید برای آسان کردن انجام نماز گشوده شود. در همه مراکز عمومی، مدارس، دانشگاه‌ها، کارخانه‌ها، سربازخانه‌ها، فرودگاهها، ایستگاه‌های قطار، ادارات دولتی و امثال آن، جایگاه‌های مناسبی برای نماز پیش‌بینی شود. مساجد و نمازخانه‌ها پاکیزه و مرتّب و رغبت‌انگیز باشد. نماز در وقت فضیلت و به جماعت گزارده شود. در هر محیطی برجستگان و بزرگان آن بر دیگران پیشقدم شوند و عملاً اعتنا به نماز را به دیگران بیاموزانند و خلاصه در همه جا حرکت به سمت نماز و شتافتن به نماز محسوس باشد. با این مقدمات، به

خواست خداوند متعال و با توجهات و ادعیه‌ی زاکیه‌ی حضرت ولی‌الله‌الاعظم روحی فداه کشور و جامعه ما به هدف‌های والای نماز نزدیک می‌شود و از برکات آن بهره می‌گیرد در پایان لازم می‌دانم از فراهم آوردندگان این مجمع و همه کسانی که با وقوف بر اهمیت نماز، در راه اقامه آن تلاش می‌کنند، مخصوصاً از جناب حجة الاسلام آقای قرائتی که دلسوزانه و عاشقانه در این راه گام برمی‌دارند صمیمانه تشکر کنم و قبول حضرت حق تعالی را برای این کوشش‌های مخلصانه مسئلت نمایم. والسلام علیکم ورحمة الله ((سید علی خامنه‌ای)) ۱۶/۷/۱۳۷۰

مقدمه مؤلف

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذي جعل الصلوة قربان كل تقى وجعلها علم دينة ووجه دينة و احد ارکان دینه والصیلوۃ والسلام علی المصلین من اول الدهر الی آخره سیما افضلهم محمد صلی الله علیه و آله وعلی اوصیائه سیما اولهم علیین ابیطالب الذی قتل فی حال صلوته و آخرهم المهديّ الّذی یصلی المسیح خلفه یوم ظهوره والسلام علی عبادالله الصالحین الّذین ان مکناهم فی الارض اقاموا الصلوة. خداوند را شکر می‌کنم که این پنجمین جزوه‌ای است که درباره نماز می‌نویسم. یکی در سطح کلاس‌های ابتدایی و یکی در سطح راهنمایی و سومی در سطح دبیرستان و چهارمی برای کسانی که حوصله بیشتری دارند. خداوند را شکر که توفیق ندای نماز را به ما داد و با همکاری همه برادران در سال هفتاد، در حدود هشتاد درصد مدارس راهنمایی و دبیرستانی کشور بدون اجبار نماز جماعت برپا شد. در این حرکت، مقام معظم رهبری پیام مهمی دادند و ریاست محترم جمهوری و هیئت وزرا و معاونان به خصوص مسئولین آموزش و پرورش و امور تربیتی و مسئولین تبلیغات و صدا و سیما و جمعی از شعرا و تجار و عدّه زیادی از طلاب و فضلا در این حرکت مقدّس که هیچ‌انگیزه‌ای جز رضای خداوند در آن نبود شرکت کردند و همکاری و استقبال خوبی از سوی نسل نو نسبت به نماز جماعت شد، بخصوص که می‌دیدند بعضی از ائمه محترم جمعه در طول هفته هر روز به یکی از مدارس رفته و نماز ظهر را به نحوی که با حوصله و زمان سازگار باشد اقامه کردند. رشد و سرعت و استقبال از جماعت، پا را از مدارس که مورد نظر بود فراتر و به پادگانها کشید و نمازخانه‌های پادگانها پُر شد، بخصوص که می‌دیدند مسئولین بالای نیروهای نظامی و انتظامی عاشقانه شرکت می‌کنند. بعضی از وزارتخانه‌ها و کارخانه‌ها و شرکت‌ها هنگام اذان به جنب و جوش تازه‌ای افتادند و این بخاطر ایمان خود مردم و آمادگی و زمینه‌های قبلی و بودن انگیزه معنوی و تلاش عمومی بدون بازی‌های سیاسی و مشاهده آثار و برکات این کار بود. این استقبال نیاز به آگاهی‌هایی فراتر از چند کتاب و جزوه دارد. در سال هفتاد، مسأله نماز در رأس گفتگوها قرار گرفت و در تمام استان‌ها و بسیاری از شهرستان‌ها سمینار نماز برگزار شد که دست اندرکار این حرکت، آموزش و پرورش با همکاری ائمه جمعه، فرمانداران، استانداران و سازمان تبلیغات اسلامی و طلاب و فضلا و صدا و سیما و حمایت‌های مردمی بود. یکسال گذشت ولی این حرکت می‌بایست از دور نیفتد. من به عنوان یک طلبه بار دیگر مشمول لطف الهی قرار گرفتم و این جزوه را که شامل صد و چهارده نکته از قرآن و حدیث درباره نماز است و جز چند نکته آن بقیه در کتاب‌هایم نبوده، خدمت همه عزیزان عرضه می‌کنم. این نکاتی است که در سال هفتاد در لابلای سخنرانی‌ها، و مراجعاتی که به قرآن داشته‌ام پیدا کرده‌ام، ولی در نظر دارم اگر خداوند توفیقم دهد تا هزار نکته در چند مجلد بنویسم. ولی مگر اسرار نماز در هزار نکته تمام می‌شود؟! محسن قرائتی

نماز در تمام ادیان بوده است

قبل از حضرت محمد صلی الله علیه و آله در آئین حضرت عیسی هم نماز بوده که قرآن از زبان او نقل می‌کند که خداوند مرا به نماز سفارش کرده است: ((واوصانی بالصلوة)) (۱) و قبل از او موسی بوده که خداوند به او خطاب می‌کند: ((اقم الصلوة لذكری

((۲)) و قبل از موسی پدر زن او حضرت شعیب بوده که نماز داشته است: ((یا شعیب اصلا تک تاء مرک)) ((۳)) و قبل از همه آنها ابراهیم بوده که از خداوند برای خود و ذریه اش توفیق اقامه نماز را می‌خواند: ((رب اجعلنی مقيم الصلوة و من ذریتی)) ((۴)) و این لقمان است که به فرزندش می‌گوید: ((یا بنی اقم الصلوة و اءمر بالمعروف و انه عن المنکر)) ((۵)) پسر من نماز را بپا دار و امر به معروف و نهی از منکر کن. جالب آن است که معمولا- در کنار نماز سفارش به زکات می‌شود ولی از آنجا که نوجوان معمولا پول ندارد، در این آیه در کنار نماز به جای زکات به امر به معروف و نهی از منکر سفارش شده است. هیچ عبادتی به اندازه نماز تبلیغات ندارد در هر شبانه روز پنج نماز واجب داریم و در هر نمازی سفارش به اذان و اقامه شده است. در این دو ندای آسمانی جمعا: بیست مرتبه ((حی علی الصلوة)) بیست مرتبه ((حی علی الفلاح)) بیست مرتبه ((حی علی خیر العمل)) و ده مرتبه ((قد قامت الصلوة)) می‌گوئیم. با توجه به اینکه مراد از ((فلاح)) و ((خیر العمل)) در اذان همان نماز است، هر مسلمانی در هر شبانه روز هفتاد مرتبه با کلمه ((حی)) به خود و دیگران، تلقین شتاب به سوی نماز می‌کند و برای انجام هیچ عبادتی این همه هیاهو و تشویق وارد نشده است. به خصوص که سفارش شده اذان را بلند بگوئید و با صدای زیبا بگوئید. اذان، شکستن سکوت است، اذان، یک دوره ایدئولوژی و تفکرات ناب اسلامی است، اذان، سرود مذهبی است با عباراتی کوتاه و پرمحتوا، اذان، هشدار به غافلان است، اذان، نشانه باز بودن جو مذهبی است و اذان، نشانه حیات معنوی است. نماز در راس همه عبادات است در ایام ویژه مثل شب قدر، اعیاد اسلامی، و هر شب و روزی که دارای فضیلت و ارزشی است و برای آن دعا و مراسمی مخصوص وارد شده است، مثل شب مبعث، شب میلاد پیامبر، شب جمعه، معمولا- نمازهای مخصوصی هم وارد شده است. شاید نتوان ایام مقدسی را پیدا کرد که در آن برنامه نماز نباشد.

نماز پر تنوع ترین عبادت است

اگر جهاد و حج چند نوع است، ولی نماز صدها نوع است. با یک نگاه ساده به کتاب مفاتیح الجنان علامه محدث حاج شیخ عباس قمی، می‌توان انواع نمازهای مستحبی را که برای مکان و زمان های خاص وارد شده است، مرور نمود که البته در یک کتاب مستقل به نام ((نمازهای مستحبی)) جمع آوری و عرضه گردیده است.

نماز و هجرت

حضرت ابراهیم می‌گوید: خداوندا! ذریه خودم را در منطقه خشک و بی آب و گیاه قرار دادم، پروردگارا! برای اقامه نماز. ((ربنا انی اسكنت من ذریتی بواد غیر ذی زرع ربنا لیقیموا الصلوة)) ((۶)) آری، ابراهیم برای اقامه نماز به مکه آمد، تا کعبه را به عنوان قبله نماز گزاران تجدید بنا کند، و سپس مردم را به حج دعوت نمود، گویا نماز به سوی کعبه، بیش از طواف به دور کعبه، در نظر ابراهیم جلوه کرده است!

ترک جلسه به خاطر نماز

یکی از ادیانی که نامشان در قرآن آمده، ((صابئین)) هستند که به حضرت یحیی گرایش دارند و برای ستارگان تائیری قائلند. نماز و مراسم ویژه ای دارند و هنوز در خوزستان گروهی از آنان هستند. این فرقه، رهبری دانشمند ولی مغرور داشتند که بارها با امام رضا علیه السلام گفتگو کرد، ولی زیر بار نمی‌رفت. در یکی از جلسات، امام رضا علیه السلام استدلالی کرد که او تسلیم شد و گفت: اکنون روح من نرم شده حاضر مکتب تو را بپذیرم، ناگهان صدای اذان بلند شد، امام رضا علیه السلام جلسه را ترک کرد، مردم گفتند: فرصت حساسی است، چنین فرصتی پیش نمی‌آید، امام فرمود: اول نماز! او که این تعهد را از امام

دید، علاقه اش بیشتر شد. بعد از نماز گفتگوش را تکمیل کرد و ایمان آورد. (۷)

نماز اول وقت وسط جنگ

ابن عباس می‌دید که حضرت علی علیه السلام گاهی در وسط جنگ به آسمان نگاه می‌کند. جلو آمد و پرسید: چرا به آسمان نگاه می‌کنید؟ حضرت فرمود: برای اینکه نماز اول وقت از دستم نرود. گفت: الا ن شما در حال جنگ هستید. حضرت فرمود: از نماز اول وقت نباید غفلت شود، حتی در میدان جنگ. (۸)

آنجا که خواب از مناجات بهتر است

روزی رسول اکرم صلی الله علیه و آله نماز صبح را با جماعت خواندند، ولی دیدند امروز علی علیه السلام به مسجد نیامده است. حضرت، در خانه علی رفتند و پرسیدند چرا او در جماعت شرکت نکرده است؟! فاطمه علیها السلام گفت: علی دیشب تا صبح مناجات داشت و صبح از خستگی نمازش را در منزل خواند. حضرت فرمود: به او بگوئید به جای مناجات طولانی مقداری بخوابد ولی نماز جماعت صبح را از دست ندهد. آری، خوابی که مقدمه جماعت باشد، بهتر از مناجاتی است که حال جماعت را از بین ببرد.

نماز در جلو چشم مردم نه در خفا

امام حسین علیه السلام روز دوم محرم وارد کربلا و روز دهم شهید شد. بنابراین مدّت اقامت حضرت هشت روز بود و مسافری که کمتر از ده روز بماند نمازش شکسته است. نماز دو رکعتی دو دقیقه بیشتر طول نمی‌کشد، به خصوص در هنگام خطر، امام حسین علیه السلام نیز روز عاشورا بارها به خیمه‌ها رفت و آمد داشت و می‌توانست نماز ظهرش را در خیمه بخواند، ولی بنا داشت در معرکه بخواند. دو نفر از یارانش جلو نماز حضرت ایستادند و سی تیر را به جان خریدند، ولی نماز آشکارا برگزار شد نه در خیمه. آری، به صحنه کشاندن نماز یک ارزش است. نباید در هتل‌ها، شرکت‌ها، پارک‌ها، فرودگاه‌ها، خیابان‌ها و رستوران‌ها، نمازخانه در گوشه باشد، بلکه باید در بهترین مکان و در جلو چشم دیگران نماز اقامه شود، زیرا هر چه از جلوه دین کم شود، به جلوه فساد اضافه خواهد شد. اگر کاسب‌ها اول وقت کنار مغازه خود اذان بگویند، مشتریان بد حجاب، خودشان را جمع‌تر خواهند کرد.

بانی، معمار و مهندس مسجد باید اهل نماز باشد

در آیه هیجده سوره توبه می‌خوانیم: ((أَمْأَ يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ آمْنٍ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَاقَامَ الصَّلَاةَ)) فقط کسانی حق تعمیر و آباد کردن مساجد را دارند که علاوه بر داشتن ایمان به خدا و روز جزا، اهل اقامه نماز باشند. نااهلان حق تعمیر مساجد را ندارند، زیرا تعمیر مسجد یک عنوان مقدّس است. در حدیث می‌خوانیم: اگر ظالمی مسجد می‌سازد شما به او کمک نکنید. تحریم شراب و قمار به خاطر حفظ نماز است با اینکه شراب و قمار مفسد جسمی، روحی و اجتماعی فراوانی بدنبال دارد، اما قرآن درباره آثار این دو می‌فرماید: ((وَيَصِدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ)) (۹) اینها میان شما کینه ایجاد می‌کند و شما را از یاد خداوند و نماز باز می‌دارد. در این آیه از میان دهها خطر و ضرری که شراب دارد، روی ضرر اجتماعی و معنوی آن تکیه شده است. ضرر اجتماعی پیدا شدن کینه و ضرر معنوی غفلت از یاد خدا و نماز.

توجه به نماز فرزندان و ذریه

قرآن، دعاهای بسیاری را از حضرت ابراهیم نقل نموده است. اما تنها در دو مورد، آن حضرت برای نسل و ذریه اش دعا نموده است، یکی رهبری امت و دیگری اقامه نماز، که می فرماید: ((رب اجعلنی مقيم الصلوة و من ذریتی)) (۱۰) پروردگارا! من و ذریه ام را از به پا دارندگان نماز قرار ده. جالب این است که حضرت تنها به دعا قناعت نکرد و برای رسیدن به این آرزو قیام و هجرت کرد، آوارگی هائی را به جان خرید تا نماز را به پا داشت. اولین وظیفه حکومت اسلامی اقامه نماز است ((الذین ان مکناهم فی الارض اقاموا الصلوة)) (۱۱) مسلمانان، آنانند که چون قدرت را بدست گیرند اولین کارشان اقامه نماز است. خدا نکند فکر مدیرعامل ما فقط به سوددهی کارخانه و فکر دانشگاه ما پرورش متخصص و فکر دولت ما فقط تولید و توزیع باشد، که اولین وظیفه مسئولان حکومت اسلامی اقامه نماز است، هم با شرکت خودشان و هم با تشویق همه جانبه مردم.

نماز تعطیلی ندارد

((و اوصانی بالصلوة و الزکاة ما دمت حیاً)) (۱۲) هر یک از دستورات اسلامی ممکن است به دلیلی تعطیل شود. مثلاً جهاد برای بیمار و نابینا واجب نیست، روزه بر مریض واجب نیست، خمس و زکات و حج، بر طبقه محروم واجب نیست، اما تنها عبادتی که بر همه افراد و اقشار جامعه از مرد و زن، فقیر و غنی، سالم و بیمار واجب است، نماز است که تا لحظه مرگ حتی یک روز قابل تعطیل شدن نیست. (گرچه برای زن ها در هر ماه برنامه خاصی وجود دارد)

نماز همراه با مردم داری

((قولوا للناس حسنا و اقيموا الصلوة)) (۱۳) با مردم خوب سخن بگویید و نماز را به پا دارید. با سخن و برخورد خوب می توانیم عملاً نماز را تبلیغ کنیم و بدانیم کسانی که با اخلاق و سیره پیامبر صلی الله علیه و آله مسلمان شده اند بیش از کسانی هستند که با استدلال عقلی مسلمان شده اند. حتی با کفّاری که انسان جدال و بحث می کند، باید به طور نیکو جدال کند، یعنی اول خوبی های آنان را بپذیرد و بعد نقطه نظرات خود را بیان کند.

نماز، اولین واجب بعد از ایمان به خدا

((الذین یؤمنون بالغیب و یقیمون الصلوة)) (۱۴) در ابتدای قرآن و آغاز سوره بقره، بعد از ایمان به غیب که شامل ایمان به خداوند و معاد و فرشتگان است، اولین اصل عملی که مورد توجه قرار گرفته، مسئله اقامه نماز است.

نماز، مقدم بر کسب و کار

((رجال لا- تلهیهم تجارة و لا بیع عن ذکر الله)) (۱۵) قرآن از کسانی که هنگام اذان، کار و کسب را رها می کنند ستایش کرده است. به خصوص در روز جمعه سفارش شده که معامله را رها کنید: ((و ذروالبیع)) و پس از پایان نماز جمعه، به سراغ کار و درآمد بروید: ((فانتشروا فی الارض وابتغوا من فضل الله)) (۱۶) رئیس جمهور شهید ایران مرحوم رجائی می فرمود: به نماز نگوئید کار دارم، به کار بگوئید نماز دارم.

مردم و نماز

با همه اهمیتی که نماز در نزد خداوند و اولیا دارد، اما برخورد مردم با آن متفاوت است: الف: عده‌ای ایمان ندارند و نماز نمی‌خوانند: ((فلا صدق و لا صلی)) (۱۷) ب: عده‌ای مانع نماز دیگران می‌شوند: ((ارایت الذی ینهی عبدا اذا صلی)) (۱۸) در شائن نزول آیه آمده است که ابوجهل تصمیم گرفت هنگامی که پیامبر برای نماز به سجده می‌رود با لگد، گردن حضرت را در هم بشکند. مردم او را دیدند که رفت ولی منصرف شد. گفتند: چرا چنین نکردی؟! گفت: چون خواستم چنین کنم، خندقی از آتش دیدم که در پیش روی من شعله ور شد. (۱۹) ج: عده‌ای نماز را مسخره می‌کنند: ((و اذا نادیتم الی الصلوٰۃ اتخذوها هزوا)) (۲۰) د: عده‌ای بی‌نشاط نماز می‌خوانند: ((و اذا قاموا الی الصلوٰۃ قاموا کسالی)) (۲۱) ه: عده‌ای گاهی می‌خوانند و گاهی نمی‌خوانند: ((فویل للمصلین الذین هم عن صلواتهم ساهون)) (۲۲) و: عده‌ای به خاطر رسیدن به دنیا، از نماز کم می‌گذارند: ((و اذا راءوا تجارۃ او لهوا انفضوا الیها و ترکوک قائما)) (۲۳) هرگاه لهو و تجارتنی دیدند به سوی آن روانه شده و تو را در حالی که به خواندن خطبه نماز ایستاده‌ای وامی‌گذارند. این آیه اشاره به ماجرائی است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مشغول خواندن خطبه‌های نماز جمعه بود که کاروانی تازه وارد، برای فروش اجناس خود شروع به طبل زدن کردند. مردم از پای سخن پیامبر بلند شده و به سراغ تجارت و معامله رفتند و حضرت را تنها گذاشتند.

نذر برای نماز

بعضی فرزندان خود را نذر خدمت در مسجد می‌کنند. مادر مریم گفت: ((نذرتُ لک ما فی بطنی مُحَرَّرا)) (۲۴) خدایا! من نذر کردم که فرزندم را برای خدمت در بیت المقدس از هر کار معاف و آزادش کنم تا با فراغت کامل در بیت المقدس خادم باشد. لکن همین که فرزند متولد شد و دید دختر است، گفت: خدایا! من دختر آوردم و دختر نمی‌تواند مثل پسر به راحتی خادم باشد. ولی به هر حال به نذرش عمل کرد، و مریم خادم مسجد شد. توجه به نماز در خانواده ((وامر اهلک بالصلوة واصطبر علیها)) (۲۵) اولین مسئولیت انسان بعد از خودش، خانواده اوست، ولی از آنجا که همسر و فرزند انسان گاهی سرسختی نشان می‌دهند، انسان باید استقامت کند و به شیوه‌های مختلف آنان را به سوی دین و نماز دعوت کند، نه آنکه اگر چند بار گفت و اثر نکرد آنان را رها کند.

نماز در حکومت علوی

حضرت علی علیه السلام به مالک اشتر می‌فرماید: ((واجعل افضل اوقاتک للصلوة)) (۲۶) بهترین وقت خودت را برای نماز قرار بده. و بدان ارزش تمام کارهای تو تابع نماز تو است: ((واعلم انّ جمیع اعمالک تبع لصلوتک))

دعوت عملی به نماز

امر به معروف و دعوت به سوی حق، یکی از وظایف هر مسلمانی است و نماز بهترین معروف و کار نیک است. این دعوت، هم با زبان می‌شود و هم با عمل. اگر چهره‌های بارز در صف اول قرار گیرند، اگر مردم هنگام رفتن به مسجد لباس خوب و بوی خوش مصرف کنند و اگر نماز، ساده و سریع برگزار شود، این خود یک تشویق عملی برای اقامه نماز است. اگر مثل ابراهیم علیه السلام و اسماعیل علیه السلام برای نماز گزاران خانه خدا را تطهیر می‌کنند، پس باید بدانیم که اگر شخصیت‌های مهم، مسئول اقامه نماز باشند در دعوت مردم بسیار مؤثر است.

نماز، جهاد، شهادت

بعضی برای اقامه نماز کتک‌ها خوردند، مثل انقلابیون در زندان شاه و اسرا. بعضی تیر خوردند مثل زُهریر که روز عاشورا جلو امام حسین ایستاد تا امام نمازش را بخواند. بعضی در راه نماز شهید شدند، مثل شهدای محراب: آیه الله اشرفی اصفهانی، دستغیب، صدوقی، مدنی و قاضی طباطبائی. و بعضی در حال نماز شهید شدند مثل علی بن ابیطالب علیهما السلام.

ترک نماز و دوزخ

در قیامت بارها میان اهل بهشت و اهل دوزخ گفتگو رخ می‌دهد که قرآن برخی از آنها را بیان فرموده است. در یکی از آن صحنه‌ها، اهل بهشت از مجرمان می‌پرسند: چه عاملی شما را به دوزخ روانه کرد؟ آنها چهار عامل را می‌شمرند، که اولین آنها پایبند نبودن به نماز است: ((لم نک من المصلین)) (۲۷)

نماز، کلید قبولی تمام عبادات

در اهمیت نماز، همین بس که در روایات می‌خوانیم: اگر نماز، قبول شود، عبادات دیگر هم قبول می‌شود، ولی اگر نماز مردود شود، کارهای دیگر هم ردّ خواهد شد. (۲۸) پیوند پذیرش عبادات دیگر به قبولی نماز، نقش کلیدی آن را نشان می‌دهد. مثل آنکه اگر پلیس، از شما گواهینامه رانندگی بخواهد، شما هر مدرک و کارت شناسایی معتبر دیگری هم ارائه دهید، پذیرفته نیست. مجوّز رانندگی، داشتن گواهینامه است، و بدون آن، تمام مدارک، بی‌اثر خواهد بود. در قیامت نیز مجوّز عبور از صراط، اقامه نماز است و بدون آن هیچ عبادتی قبول نمی‌شود.

نماز، اولین کلام و آخرین وصیت

در بعضی روایات می‌خوانیم که نماز، هم اولین سفارش انبیا بوده (۲۹) و هم آخرین وصیت اولیا. (۳۰) در تاریخ زندگی امام صادق آمده است که حضرت در آخرین لحظه‌های عمر مبارک خود چشم باز کرده و فرمود: تمام بستگانم را جمع کنید و سپس فرمود: شفاعت ما شامل کسانی که نسبت به نماز سهل‌انگاری کنند نخواهد شد. (۳۱)

نماز، وسیله آزمایش خود

در حدیث می‌خوانیم که هر کس می‌خواهد بداند مقام و ارزش او نزد خداوند چگونه است، ببیند که خداوند نزد او چه مقامی دارد. (۳۲) اگر اذان نماز نزد تو بزرگ و محترم بود، تو نیز نزد خداوند احترام داری و اگر نسبت به انجام فرمان او بی‌تفاوت بودی، مقام و ارزشی نزد او نداری و همچنین اگر نماز ترا از فساد و فحشا بازداشت نشانه تاءثیر و قبولی نماز است.

نماز اولین سؤال در قیامت

در حدیث می‌خوانیم اولین چیزی که در قیامت مورد سؤال و حساب قرار می‌گیرد نماز است. (۳۳) آری، اولین واجب بر هر مکلفی قبل از روزه و خمس و زکات و حج و... نماز است و طبیعی است که در قیامت نیز در اولین فرصت، از اولین تکلیف سؤال شود.

نماز یاد خداست

خداوند به حضرت موسی می فرماید: ((اقم الصلوة لذکری)) (۳۴) برای یاد من نماز به پا دار. نماز، ذکر است زبانی و قلبی، با روشی مخصوص و شیوه ای ابتکاری که اعضای بدن از موی سر تا نوک پا در آن نقش دارند. هنگام وضو، هم روی سر را مسح می کنیم و هم روی پا را، هنگام سجده هم پیشانی بر زمین نهاده می شود هم انگشت پا، در طول نماز هم زبان ذکر او می گوید هم دل به یاد اوست. چشم ها باید خاشع باشد، کمر در رکوع خم شود، دست ها هنگام گفتن ((الله اکبر)) بالا بیاید، گردن، صاف و در رکوع کشیده شود، به هر حال در نماز همه اعضا به نحوی در خدمت یاد خدا هستند.

نماز و تشکر

یکی از اسرار نماز، تشکر از ولی نعمت است، قرآن می فرماید: ((واعبدوا ربکم الذی خلقکم والذین من قبلکم)) (۳۵) عبادت کنید پروردگاری را که شما و نیاکان شما را آفرید، هستی شما و همه از اوست. در سوره کوثر می خوانیم: ((انّا اعطیناک الکوثر فصل)) ما به تو ((کوثر)) دادیم، خیر زیاد عطا کردیم پس نماز بخوان. یعنی به شکرانه عطایای ما نماز به پا دار. نماز بهترین نوع شکرگزاری است که شیوه آن را خداوند بیان فرموده و تمام انبیا و اولیا هم آن شیوه را به کار بسته اند. نماز تشکری است عملی، زبانی، دائمی و سازنده.

نماز و قیامت

مردم نسبت به رستخیز و معاد، چند دسته هستند: ۱- گروهی به قیامت شک دارند: ((ان کنتم فی ریب من البعث)) (۳۶) ۲- گروهی به قیامت گمان دارند: ((یظنون أنّهم ملاقوا الله)) (۳۷) ۳- گروهی به قیامت یقین دارند: ((و بالاخره هم یوقنون)) (۳۸) ۴- گروهی منکر قیامت هستند: ((و کنا نکذب بیوم الدین)) (۳۹) ۵- گروهی ایمان دارند ولی فراموش می کنند: ((نسوا یوم الحساب)) (۴۰) قرآن برای رفع شک استدلال کرده و از مؤمنین و گمان دارندگان ستایش کرده است و از منکران، برهان خواسته که دلیل انکار شما چیست؟ و برای گروه پنجم دائما تذکراتی داده که انسان فراموش نکند. نماز، هم شک زدایی می کند و هم غفلت ها را به ((یاد)) تبدیل می سازد. در نماز با گفتن ((مالک یوم الدین)) در هر شبانه روز حداقل ده بار، انسان مسئله قیامت را به خود تلقین می کند و تذکر می دهد.

نماز و راه یابی

ما در هر نماز با گفتن ((اهدنا الصراط المستقیم)) از خداوند راه مستقیم را می خواهیم. انسان هر لحظه فکر تازه ای دارد، دوستان و دشمنان، نزدیکان و بیگانگان، طاغوت ها و وسوسه گران و شیاطین نیز با تلقین و تشویق و تهدید و تبلیغ، برای انسان طرح هائی را دارند و برنامه ریزی هائی می کنند که انسان جز با امداد الهی هرگز نمی تواند در میان این همه راه که از هوسها مایه می گیرد، نجات یابد و راه مستقیم را بییماید. ((اهدنا الصراط المستقیم))، راه مستقیم: راه خدا و اولیای خداست. راهی است که از هرگونه خطا و انحراف دور است. راهی است که ترسیم کننده آن مرا دوست دارد و نیازم را می داند. راهی است که به بهشت منتهی می شود. راهی است که با فطرت سالم هماهنگ است. راهی است که اگر در آن راه بمیرم شهید محسوب می شوم. راهی است که از عالم بالا و بالاتر از علم ماست. راهی است که انسان در آن دچار شک و پشیمانی نمی شود. راهی است از همه راه ها صاف تر، نزدیک تر و روشن تر. و بالاخره راه مستقیم، راه انبیا، شهدا، صالحان و صدیقین است. اینها نشانه های راه حق و مستقیم است که شناخت آن مشکل و دقیق است و حرکت و پایداری در آن نیاز به امداد الهی دارد.

نماز، جنگ با شیطان است

همه ما با کلمه محراب آشنا هستیم، این کلمه در قرآن نیز درباره محلّ نماز زکریّا علیه السّلام آمده است. ((هو قائم یصلّی فی المحراب)) (۴۱) محراب در لغت یعنی محلّ حرب و جنگ، پس نماز و حضور در محراب عبادت، قیام برای جنگ با ابلیس است. اگر انسان هر روز چند بار در محلی قرار بگیرد که نامش محلّ جنگ باشد، جنگ با هوس‌ها و شیطان‌ها و طاغوت‌ها، القای این کلمه چه تاءثیری در فرد و جامعه دارد؟ بگذریم که امروز به خاطر فرهنگ غلط، محراب‌ها را تزئین می‌کنند و گل‌بوته‌های کاشی‌کاری‌ها، صحنه را درست به عکس کرده و به جای فرار شیطان جولانگاه او قرار داده است. روزی پیامبر صلی الله علیه و آله به فاطمه علیها السّلام فرمود: این پرده را از جلو دید من بردار، زیرا گل‌روی این پارچه، در حال نماز توجّه مرا از بین می‌برد. ولی ما امروز مبلغ سنگینی خرج می‌کنیم تا محراب‌ها را با انواع کاشی تزئین کنیم. نمی‌دانم چرا به اسم شعائر مذهبی و هنر معماری، از متن اسلام دور می‌شویم؟ اسلام هر چه عمیق ولی بی‌آلایش معرفی شود جاذبه بیشتری خواهد داشت. ما با این همه تزئینات چند نفر را به مسجد جذب کرده ایم و اگر بودجه این تشریفات را صرف نیازهای ضروری جوانان کنیم چقدر جذب خواهیم کرد؟

نماز و توحید

((أنتی انا الله لا اله الا انا فاعبدنی واقم الصلوة لذكری)) (۴۲) رابطه نماز و توحید بسیار نزدیک است، توحید ما را به سوی نماز می‌کشاند و نماز روح توحید ما را زنده می‌کند. نماز با تکبیر آغاز می‌شود و در هر رکعت بعد از پایان سوره، قبل و بعد از رکوع و هر سجده و در پایان هر نماز، مستحب است الله اکبر بگوئیم. در ذکر رکوع و سجود، سبحان الله می‌گوئیم و در رکعت سوم و چهارم ((لا اله الا الله)) می‌گوئیم که همه مایه صیقل دادن روح توحید و جلوه دادن روح ایمان است.

بریدن از نماز، زمینه گرایش به مفاسد

((فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلوة واتبعوا الشهوات)) (۴۳) پس از انبیا گروهی جانشین آنها شدند که نماز را ضایع کردند و از شهوات پیروی نمودند. این آیه، ابتدا ضایع شدن نماز را مطرح کرده و سپس در دام شهوات قرار گرفتن را. چون نماز ریسمان ارتباط با خداست، همین که پاره شد، افتادن در وادی تباهی حتمی است، همچون گسستن بند تسبیح، که همه دانه‌ها در اثر آن پخش و گم می‌شوند.

جهاد تا شهادت برای حفظ نمازخانه دیگر ادیان

در آیه ۴۰ سوره حج می‌خوانیم: ((ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لهدمت صوامع وبيع و صلوات و مساجد یذکر فیها اسم الله)) اگر مؤمنان دست به اسلحه نبرند و جلو مفسدین را با قدرت و جنگ نگیرند، تمام نمازخانه‌ها و عبادتگاه‌های یهودیان و مسیحیان و مسلمانان خراب می‌شود. صوامع، جمع صومعه، به مکان عبادت در بیرون شهر (دیر) گفته می‌شود که برای زهدیاد ساخته می‌شد. بیع جمع بیعه، محلّ عبادت نصاری است که همان کلیسا و کنیسه است. صلوات، جمع صلوة، محلّ عبادت یهودیان است که بعضی آن را معرّب ثلوثا در زبان عبری دانسته‌اند و مسجد محلّ عبادت مسلمین است. به هر حال باید به قیمت خون دادن، از مکان نماز و عبادات حفاظت کرد.

طهارت و سلامت قلب

همان گونه که برای انجام نماز، طهارت ظاهری، در قالب وضو و غسل و تیمم، شرط است، قبول و پذیرفته شدن نماز نیز، به طهارت باطنی نیاز دارد. بارها قرآن به پاکی دل اشاره کرده است. گاهی می‌فرماید: تنها قلب سلیم به درگاه خداوند راه دارد. قلبی است که در آن شک و شرک وجود نداشته باشد. به هر حال، نماز نیز همانند قرآن کریم ظاهری دارد و باطنی و آنچه ما انجام می‌دهیم اگر درست باشد ظاهر نماز است که باید سگوی پرواز به باطن آن باشد. نمازی بر اساس معرفت و عشق. نمازی برخاسته از اخلاص و محبت. نمازی با حال خشوع. نمازی دور از غرور و عجب و ریا. نمازی سازنده و محرک. نمازی از قلبی بی‌هوی و بی‌مرض. نمازی که پرتوی از آن را فهمیدیم و نوشتیم و گفتیم، ولی لیاقت خواندن یک رکعت آن را نویسنده در تمام عمرش پیدا نکرده است.

نماز و صداقت

کسی که دیگری را دوست دارد سخن گفتن با او را هم دوست دارد. آنها که با زبان، مدعی خداخواهی و خدادوستی اند، ولی علاقه‌ای به نماز ندارند در ادعای خود صداقت ندارند. نماز ملاک و میزان مقدار تعهدی است که انسان در اظهارات خود دارد. به همین دلیل نماز منافق همچون سایر اعمالش همراه با صداقت نیست.

نماز و نیت

علاوه بر حضور قلب و خشوع در نماز که سفارش اسلام و از علامات مؤمن است و اهمیت آن تا آنجاست که اگر نمازی با توجه خوانده نشود قبول نمی‌شود و از نماز همان مقداری مورد قبول است که با حضور قلب باشد، ولی با این همه اسلام سفارش کرده که نماز با بهترین لباس از نظر پاکی و نو بودن، همراه با عطر و وقار و آرامش انجام گیرد، تا جائی که بعضی به امام سجاد علیه السلام که به سوی مسجد می‌رفت، گفتند: گویا منزل عروس می‌روی! امام فرمود: ملاقات با خالق زیبایی‌ها دارم. به خصوص زنان خوب است به هر نحو خود را برای نماز بیارایند، به این معنا که زیورهای گرچه ساده و اندک هنگام نماز با خود داشته باشند.

نماز، یک معامله پُر سود

خداوند می‌فرماید: ((فاذکرونی اذکرکم)) (۴۴) شما مرا یاد کنید من هم شما را یاد می‌کنم. یاد ما برای خدا سودی ندارد، ولی یاد او از ما، لطفش را نصیب ما می‌فرماید، لغزش ما را می‌بخشد، دعای ما را می‌پذیرد، مشکل ما را حل می‌کند، لطف او برای ما بی‌نهایت ارزش دارد. پس در نماز که یاد خدا می‌کنیم، کالای پرارزشی را گرفته ایم.

نماز و آرامش

تنها مشکلی که دنیای علم و صنعت امروز آن را حل نکرده، مشکل آرامش روحی است. هر روز آمار بیماری‌های روانی، و مصرف قرص اعصاب زیاد می‌شود. هیچ چیز به انسان آرامش نمی‌دهد جز یاد خدا و ایمان و انس و عشق و توکل به او. آری نماز یاد خداست و فقط با یاد خدا دل‌ها آرامش می‌یابد. افرادی را می‌شناسیم که دارای قدرت، مال و علم هستند، اما آرامش لازم را ندارند. در مقابل، افرادی تهیدست هستند که به خاطر ایمان به سرچشمه هستی دارای قلبی آرامند، دید و بینش و اعتقاد خاصی دارند که حوادث تلخ و شیرین را می‌پذیرند و برای آنها تحلیل منطقی دارند. آری با یاد خداوند دل‌ها آرام می‌گیرد و

بهترین یاد خدا همان نماز است ، کمبود امروز بشر علم و تخصص نیست ، بلکه دل آرام است . نه فرعون ها و ابرقدرت ها دل آرام دارند ، نه قارون ها ، و نه ابولهب ها ، و نه منافقان چند چهره . تنها رهبری را که ما در زمان خودمان دارای دل آرام دیدیم ، حضرت امام خمینی قدس سره بود که روز ۱۲ بهمن ۵۷ وقتی در هواپیما نشست تا به ایران بیاید ، خبرنگار از او پرسید چه احساسی دارید ؟ فرمود : هیچ . با اینکه هنوز نظام شاهنشاهی سر پا بود و احتمال سرنگونی هواپیما داده می شد . در وصیت نامه خود نیز نوشت من با قلبی آرام به سوی خدا می روم . این دل آرام از زور و پول و مقام نیست ، از پیوند با خداست که بهترین نوع آن نماز است .

نماز ، یعنی ایمان

بعد از حدود ۱۵ سال که مسلمانان به سوی بیت المقدس نماز می خواندند ، وقتی به دلائلی قبله به سوی کعبه تغییر کرد ، سؤالی برای مسلمانان پیش آمد که نمازهای قبلی ما چه حکمی دارد ؟ این مسئله را از پیامبر پرسیدند . آیه نازل شد که نمازهای قبلی شما صحیح است و خداوند پاداش نمازهای شما را ضایع نمی کند . لکن آیه ای که نازل شد این بود : ((وماکان الله لیضیع ایمانکم)) (۴۵) خداوند ایمان شما را ضایع نمی کند . یعنی به جای اینکه بگوید : نمازهایتان از بین نرفته و صحیح است ، می فرماید : ایمانتان ضایع نشده ، که این تعبیر نشان دهنده آن است که نماز یعنی ایمان و ترک نماز یعنی ترک ایمان . نماز و بزرگی خداوند اولین کلمه واجب در نماز ((الله اکبر)) است و کسی که خداوند نزدش بزرگ شد ، همه چیز را کوچک خواهد دید . کسانی که سوار هواپیما می شوند ، همین طور که بالا می روند خانه های بزرگ و محله ها و شهرها نزد آنان کوچک می شود و هر چه پرواز بالاتر باشد ، زمین کوچک تر جلوه خواهد کرد . کسی هم که خداوند نزد او بزرگ شود ، دیگر طاغوت ها و قدرت ها و مال و مقام ها نزد او ارزش نخواهد داشت . حضرت امیر علیه السلام در بیان صفات متقین می فرماید : ((عظم الخالق فی اعینهم فصغر مادون ذلک فی انفسهم)) (۴۶) چون خداوند در چشم مؤمنین بزرگ شد ، غیر او هر چه و هر کس باشد کوچک جلوه خواهد کرد . اگر دنیا نزد ما کم ارزش شد وابستگی ما به آن کم می شود و قهرا برای مال و مقام آن همه جنایت و خلاف مرتکب نمی شویم . از سخنان امام خمینی قدس سره این بود که ((آمریکا هیچ غلطی نمی تواند بکند .)) این یک تهدید تو خالی و شعار نیست ، کسی که یک عمر باور داشته که خدا بزرگ است ، آمریکا نزدش کوچک جلوه می کند و هر حادثه ای پیش او ساده است . حضرت زینب کبری علیها السلام عصر عاشورا گفت : ((ربنا تقبّل منّا هذا القلیل)) خداوندا ! این اندک را از ما بپذیر . حادثه کربلا و شهادت امام حسین علیه السلام بسیار بزرگ بود ، ولی کسی که خدا را بزرگ ببیند آن حادثه را هم کوچک می بیند . و در پاسخ حاکم ستمگر بنی امیه که پرسید در کربلا چه دیدید ؟ فرمود : ((ما رأیت الا جمیلا)) من جز زیبایی چیزی ندیدم . آری در دید عارفان ، تمام کارهای خداوند حکیمانه و زیباست .

نماز و اخلاص

در سراسر نماز ، قصد قربت شرط صحیح بودن آن است ، حتی اگر حرکت یا کلمه ای از واجبات یا مستحبات نماز را برای غیر خدا انجام دهیم نماز باطل می شود و اگر مکان نماز یا زمان آن را برای غیر خدا تعیین نمائیم نماز باطل است ، اگر حالتی که هنگام نماز به خود می گیریم برای غیر او باشد نماز باطل است . بنابراین عبادت بودن نماز مربوط به آن است که انسان هیچ گونه قصد غیر خدائی نداشته باشد و این قصد قربت از لحظه ورود به نماز تا پایان همچنان ادامه یابد . ناگفته پیداست که انسان در لابلای آن همه زرق و برق ها و جاذبه های زیاد اگر هر روز بتواند از همه چیز دل تهی کند و ریسمان معنوی روح خود را با ذات مقدس او گره زند و چنان با او خلوت کند که راه نفوذ غیر را بگیرد ، ارزش مهمی را به دست آورده است . ما در نماز با گفتن

((ایاک نعبد و ایاک نستعین)) به عبودیت و بندگی خالصانه اعتراف می‌کنیم و این اخلاص را از خداوند می‌خواهیم.

نماز، میزان سنجش ایمان

قرآن می‌فرماید: ((وَأَنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ)) (۴۷) نماز بار سنگینی است مگر برای افراد خاشع. بنابراین هرگاه احساس کردیم نماز برای ما سنگین است باید بفهمیم روح خشوع نسبت به پروردگاران نداریم و رفتن خشوع زمینه بی تفاوتی و کبر است. امام سجّاد علیه السّلام در دعای سحر ماه رمضان که نامش دعای ابوحمزه ثمالی است، در ضمن مناجات‌های خود فلسفه سنگینی نماز را تحلیل می‌کند و می‌گوید: خدایا! چرا هنگام نماز نشاط ندارم؟ شاید مرا از درگاه خود رانده‌ای! شاید بخاطر یاوه‌گوئی‌ها توفیق کم شده! شاید مرا صادق نمی‌دانی! شاید رفیق بد در من اثر گذاشته و... به هر حال سنگینی نماز علامت خطر است.

نماز، درگاه لطف خدا

افراد دیگر غیر از خداوند، یا لطفی ندارند یا لطفشان ناچیز و محدود است، یا لطف خود را به دیگران نمی‌رسانند و یا با هزار منت ذره‌ای محبت دارند و اگر لطفی کنند از بهره خودشان کم می‌شود. اما خداوند: ۱- لطفش بی‌نهایت است. ۲- باب لطف او همیشه به روی همه باز است. ۳- دعوت به ورود هم کرده است. ۴- از ورود دیگران در مدار لطفش شاد می‌شود. ۵- مردم را بدون هدیه و رشوه و با دست خالی می‌پذیرد. ۶- رابطه با او و بهره‌گیری از الطاف او نه زمان می‌خواهد نه زمین، نه واسطه می‌خواهد، نه رابطه و نه هیچ شرطی دیگر، فقط صداقت قلبی کافی است. صادقانه به لغزش خود اقرار کنیم و به درگاه او رو آوریم.

نماز، تکراری نیست، تعمیق است

بر خلاف تصوّر بعضی که نماز را تکرار می‌دانند، نماز نردبان ترقی است که هر چه بیشتر با حضور قلب خوانده شود بالاتر می‌روی، گرچه در ظاهر رکوع و سجودها تکرار می‌شود ولی در حقیقت همانند پله‌های نردبانی است که موجب بالا رفتن معرفت و ایمان انسان می‌شود. به تعبیر دیگر این اعمال به ظاهر تکراری، همانند کلنگی است که برای حفر چاه می‌زنند، کلنگ زدن در ظاهر تکراری است، امّا در واقع هر کلنگی که می‌زنید به عمق بیشتری می‌روید و یک قدم به آب نزدیک‌تر می‌شوید. به هر حال، ظاهر نماز تکراری است، امّا در واقع عمق بخشیدن و پرواز است.

نماز و طبیعت

نماز تنها یک توجه قلبی نیست، بلکه عملی است همراه با مردم و با بهره‌گیری از طبیعت. باید به آسمان نگاه کرد تا وقت نماز را شناخت، به ستارگان نگرست تا قبله را شناخت، به آب توجه کرد تا پاک و مطلق و حلال و تمیز باشد، به خاک دقت کرد تا برای سجده و تیمم شرائط لازم را داشته باشد. رسول اکرم صلی الله علیه و آله سحرها به آسمان و ستارگان نگاه می‌کرد و فکر می‌کرد و می‌گفت: ((رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا)) پروردگارا! اینها را بیهوده خلق نکردی. آنگاه به نماز شب می‌ایستاد. فکر در طبیعت یکی از راه‌های خداشناسی است. البته توجه به طبیعت صحیح است نه غرق شدن در طبیعت. طبیعت، آیه و علامت و فلش برای عبور است نه توقفگاه و غرقاب، آب دریا برای آن است که کشتی روی آن برود، نه آنکه آب توی کشتی وارد شود و همه را غرق کند. خورشید برای آن است که انسان از نورش بهره‌گیرد نه آنکه به نورش خیره گردد و کور شود.

نماز و ادب

در اسلام به ما سفارش شده که در نماز با ادب بایستیم، دست‌ها روی ران‌ها، بدن آرام، نگاه‌ها به محل سجده، لباس‌ها نو و تمیز، همراه با بوی خوش و معطر. اگر با جماعت هستیم از سایرین جلو و عقب نیفتیم و خود را هماهنگ دیگران و مردم کنیم، مقام امام را نگهداریم، قبل از او کاری انجام ندهیم، به رکوع یا سجود نرویم و بهتر است حتی قبل از کلام امام، ذکر نماز را به زبان جاری نکنیم. مجموعه این دستورات عمل‌ها روحیه ادب و اطاعت را در انسان تقویت می‌کند، آن هم ادبی بر اساس ارزش‌هایی چون: شناخت، محبت، تواضع و ادب در برابر کسی که اهلیت دارد، نه تملق و نه خودباختگی. در حدیث است: کسی که سجده نماز را با سرعت انجام می‌داد حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود: گویا کلاغی نوک به زمین می‌زند. (۴۸)

نماز و زنده کردن ارزشها

از مهم‌ترین ارزشهای اسلامی، عدالت ورزی و عدالت‌گستری است. در نماز نیز عدالت و محبوبیت اجتماعی دو شرط مهم برای امام جماعت است. اگر مردم امامت شخصی را قلباً قبول نداشته باشند، ولی او خودش را همچنان امام جماعت قرار بدهد نمازش قبول نیست. همچنین برای کسانی که در صف اول نماز قرار می‌گیرند، صفات و کمالاتی مطرح شده که این صفات خود یک نوع زنده کردن ارزش‌های معنوی است. یعنی در جامعه هر گروه که به عدالت و تقوی نزدیک ترند باید جلوتر و محترم‌تر باشند.

ندای نماز از گهواره تا گور

هنگام تولد نوزاد، اذان گفتن در گوش او سفارش شده و نیز هنگام دفن مرده نماز واجب شده است، هیچ عبادتی از لحظه تولد تا لحظه مرگ، این چنین ملازم انسان نیست.

نماز، درمان مشکلات اجتماعی

قرآن می‌فرماید: ((واستعينوا بالصبر والصلوة)) (۴۹) از شکیبائی و نماز کمک بگیرید. در حدیث می‌خوانیم: که هرگاه حضرت محمد صلی الله علیه و آله و حضرت علی علیه السلام گرفتار مشکلات می‌شدند به نماز می‌ایستادند.

آموزش نماز مسئولیت والدین است

تعلیم نماز در روایات از وظایف مهم والدین است. والدین باید فرزندان خود را از سه سالگی با بیان کلماتی از قبیل ((لا اله الا الله)) آشنا کنند و کم‌کم او را آماده نماز نمایند. خداوند به پیامبر می‌فرماید: ((وامر اهلك بالصلوة واصطبر عليها)) (۵۰) به اهل خود فرمان نماز بده و پشتکار داشته باش. قرآن در ستایش حضرت ابراهیم می‌فرماید: ((وكان يامر اهله بالصلوة)) (۵۱) او اهل خود را به نماز فرمان می‌داد. لقمان هم به فرزندش سفارش نماز می‌کرد: ((يا بني اقم الصلوة)) (۵۲)

عواقب اعراض از یاد خدا و نماز

نماز ذکر خداست و کسی که از ذکر خداوند اعراض کند زندگی نکبت‌باری دارد: ((مَن اعرض عن ذکری فأنله معيشة ضنکا)) (۵۳) ممکن است بگوئید بسیاری اهل نماز نیستند ولی زندگی خوبی دارند، ولی باید به درون آنها سری زد تا ببینیم آیا

صفا و آرامش لازم را دارند یا نه؟ در مشکلاتی که برای آنها پیش می‌آید چقدر دستپاچه می‌شوند و خودشان را می‌بازند؟ باقی انسان‌ها را با چه دیدی می‌نگرند؟ تقوی و عدالت چه جایگاهی نزدشان دارد؟ روحشان به چه چیز وابسته است؟ به آینده خود چقدر اطمینان دارند؟ اضطراب و هیجان‌های روانی، تزلزل خانوادگی، ضعف اعصاب، بدگمانی، احساس غربت و تنهایی از درون، فساد و فحشا، آمار جنایت، فرار فرزندان از خانه، بالا بودن آمار طلاق، خودباختگی، ترس و... در جامعه بی‌نماز بیشتر است یا با نماز؟

نماز و توکل

در نماز بارها آیه مبارکه ((بسم الله الرحمن الرحيم)) را بر زبان جاری و به خود تلقین می‌کنیم. حرف ((باء)) در بسم الله رمز استمداد و توکل است، با یاد او شروع کردن نشانه آن است که تنها از قدرت او کمک بگیریم و به او توکل کنیم. یاد او نشانه مهر او و عشق به اوست.

نماز و روح بزرگ

انسان در نماز خداوندی را حمد و سپاس می‌کند که خالق تمام هستی است. سرچشمه تمام رحمت‌ها و برکات است. مالک روز قیامت است. کسی که حمد و ثنای خود را نثار این وجود مقدس با این خصوصیات می‌کند هرگز حاضر نیست برای هر چیز پست و جزئی و در برابر هر قدرت ناچیزی ستایش کند. زبانی که ثناگوی خالق هستی شد، دیگر تن به ثناگویی هر نالایقی نمی‌دهد. فراموش نکنیم که امام حسین علیه السلام فرمود: کسی که وصل به پیامبر صلی الله علیه و آله باشد و از دامن زهرا علیها السلام برخاسته باشد، بیعت یزید را نخواهد پذیرفت. آری... ستایش او نه دیگران، ثنای او نه طاغوت‌ها، ثنای او برای رب العالمین بودنش، الرحمن الرحیم بودنش، مالک یوم الدین بودنش، دیگران چه و که هستند و چه قدرتی دارند که من ثناگوی آنها باشم؟ به خصوص که مسلمان می‌داند اگر ظالمی ستایش شود عرش خداوند به لرزه در می‌آید. بنابراین ثنای او، آنچنان روح بزرگی به ما می‌دهد که دیگر حاضر به ثنای دیگران نمی‌شویم و این روح بزرگ را از نماز و حمد می‌توان تحصیل کرد. حیف که ما با توجه نماز نخواندیم و مزه نماز را نچشیدیم.

نماز و الگوپذیری

در نماز با گفتن ((صراط الذین انعمت علیهم)) از خداوند می‌خواهیم که الگوی ما را کسانی قرار بده که مورد لطف تو هستند، تو را شناختند و به تو عشق ورزیدند، در راه تو گام برداشته و استقامت کردند و از تو جدا نشدند. بر اساس آیه ۶۹ سوره نساء کسانی که خداوند به آنها نعمت داده، عبارتند از: انبیا و شهدا و صدیقین و صالحان. آری نعمت واقعی همان ایمان و ارتباط با خداوند و گام در راه رضای او برداشتن و در راه او فدا شدن است. نعمت‌های مادی نصیب حیوانات هم می‌شود ((متاعا لکم ولانعامکم)) (۵۴) مقام معنوی است که به انسان ارزش می‌دهد.

نماز همراه با آگاهی

قرآن درباره تسیح و نماز ساکنان آسمان‌ها و پرندگان می‌فرماید: ((کل قد علم صلواته و تسیحه)) (۵۵) نماز آنها آگاهانه است. ولی در جای دیگر خطاب به انسان‌ها می‌فرماید: ((لاتقربوا الصلوة و انتم سیکاری حتی تعلموا ما تقولون)) (۵۶) در حال مستی نماز نخوانید تا بدانید چه می‌گوئید. به همین دلیل در روایات آمده است: عبادت عالم از عابد بهتر است. در اسلام به تجار

سفارش شده: ((الفقه ثم المتجر)) (۵۷) اول مسائل حلال و حرام را فرا گیرید بعد به سراغ تجارت بروید. در آموزش نماز هم باید سعی کنیم اسرار نماز را به نسل نو تعلیم دهیم تا آگاهانه برای نماز قیام کنند.

نماز و جهاد

دستورات اسلام از یکدیگر جدا نیست و لذا قرآن می فرماید: ((لاتصل علی احد منهم مات ابدا ولا تقم علی قبره)) (۵۸) به جنازه فراریان از جبهه نماز نخوانید: فراموش نمی کنم در ایام دفاع مقدس، جوانی وصیت کرد که اگر من شهید شدم مرا دفن نکنید مگر آن دو دسته ای که با هم قهرند، آشتی کنند و این جوان از خون مقدس خودش به نفع اصلاح ذات البین استفاده کرد، در حالی که می توانست بگوید اگر شهید شدم راضی نیستم فلان شخص یا گروه به تشییع جنازه من بیاید و بدینوسیله آتش فتنه را بیشتر و کینه ها را عمیق تر نماید.

نماز و نیاز

آنجا که کار و تلاش بیشتر است نیاز به نماز بیشتر است. انسان معمولاً در شب ها خواب است و فعالیت ندارد، از این رو از عشاء تا صبح نمازی واجب نیست ولی نیاز معنوی انسان در روز بیشتر است هوس ها، طاغوت ها، جلوه ها، حيله ها و تمام پرتگاه ها در روز جلوه دیگری دارند و لذا اول روز و آخر روز باید نماز خوانده شود و برای وسط روز سفارش ویژه آمده است: ((اقم الصلوة طرفی النهار)) (۵۹) دو طرف روز (صبح و شب) نماز به پا دار. ((حافظوا علی الصلوات و الصلوة الوسطی)) (۶۰) نسبت به تمام نمازها به خصوص نماز ظهر حفاظت کنید. و مثل منافقین گرمی هوا را بهانه ترک جماعت قرار ندهید. و از آنجا که روزهای جمعه و عید ایام فراغت است و معمولاً فساد در ایام فراغت بیشتر به سراغ انسان می آید، سفارش به نماز جمعه و نماز عید شده است. شاید بخاطر لطافت و ظرافت بیشتری که روح دختر دارد و غبار و فساد در روح های لطیف زودتر منعکس می شود، نماز دختران از ۹ سالگی شروع می شود. و هرگاه مشکل اضافه ای برای انسان پیش آمد سفارش به نماز بیشتری شده است. لله لله ((واستعینوا بالصبر و الصلوة)) به هر حال شاید بتوان گفت برنامه ریزی نماز مناسبت کامل با نیازها و زمان ها و ظرافت های روحی و روانی دارد. (والله العالم)

نماز، سدی محکم در برابر گناه

هرجا نماز پایگاه داشت شیطان بساط خود را جمع می کند و هرکجا رشته نماز پاره شد همه کمالات متفرق می شود. قرآن می فرماید: ((ان الصلوة تنهی عن الفحشاء و المنکر)) (۶۱) قطعاً نماز از فحشا و منکر جلوگیری می کند. نماز گزار نمی تواند سست باشد، لباس و مکانش حرام باشد، بدنش ناپاک و لقمه اش آلوده باشد، او بخاطر صحیح بودن نمازش مجبور است یک سری مراقبت هایی از خود داشته باشد، ارتباط با خداوند روح قدسی به انسان می دهد که از ارتکاب آلودگی ها شرم دارد. کجا دیده اید کسی از مسجد به قمارخانه یا مراکز فساد برود؟ کجا دیده اید کسی از خانه خدا بیرون آید و برای دزدی پا به خانه مردم گذارد؟ و برعکس اگر نماز ضایع شود هر گونه فساد و پیروی از انواع شهوات پیدا می شود. قرآن می فرماید: ((فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلوة و اتبعوا الشهوات)) (۶۲)

نماز محور زمان بندی ها

در آیه ۵۸ سوره نور قرآن به نونهالانی که هنوز به تکلیف نرسیده اند می فرماید: هرگاه خواستید وارد اطاق والدین شوید، در سه

وقت با اجازه وارد شوید : اول : قبل از نماز صبح ، دوم : بعد از نماز عشا و سوم : هنگام ظهر که انسان معمولاً لباس های خود را برای استراحت در می آورد . در این آیه زمان بندی اجازه فرزندان ، براساس نماز صبح و عشاء شده است . چه زیباست ساعات جلسات ما نیز چنین باشد ، مثلاً ملاقات ما بعد از نماز مغرب یا عشا یا قبل از نماز ظهر ، تا با تکرار زمان ، فرهنگ نماز را در جامعه شایع تر سازیم .

نماز ، وسیله محو گناهان

قرآن ، در کنار فرمان نماز ، می فرماید : ((ان الحسنات يذهبن السيئات)) (۶۳) همانا کارهای نیک ، گناهان را محو می کند و از بین می برد . حضرت علی علیه السلام می فرماید : اگر بعد از گناه ، دو رکعت نماز خوانده و از خداوند ، عافیت درخواست شود ، اثر آن گناه محو می شود . (۶۴) از رسول اکرم صلی الله علیه و آله نیز روایت شده است : گناهی که میان دو نماز واقع می شود ، مورد عفو قرار می گیرد . (۶۵) آری گناه که در اثر غفلت از یاد خدا سر می زند ، با نماز و عبادت که مایه انس و ارتباط با خداوند است ، زدوده می شود و مغفرت ، جای معصیت را می گیرد .

نماز و شیوه آموزش گام به گام

شیوه تدریجی در آموزش و تربیت ، شیوه ای است که در اسلام به ویژه در عبادات ، مورد توجه بوده است . روایات تربیتی اسلام دستور می دهد : کودک را سه سال آزاد بگذار ، پس از سه سال ، جمله ((لا اله الا الله)) را به او تعلیم بده . وقتی که سه سال و هفت ماه و بیست روز شد ، دومین جمله ای که می آموزی ((محمد رسول الله)) باشد . وقتی چهار سال تمام شد ، صلوات بر پیامبر آموزش داده شود . در پنج سالگی ، که کودک قدرت تشخیص دست راست و چپ را یافت ، او را رو به قبله قرار ده و به او سجده بیاموز . در سال ششم ، نماز و رکوع و سجود را آموزش بده . در سال هفتم ، شستن دست و صورت را به او بیاموز . و در سال نهم ، مسأله نماز را جدی گرفته و اگر سرکشی کرد ، با او برخورد تنبیه آمیز داشته باش . (۶۶)

نماز و یاد حسین علیه السلام

بهترین چیزی که سجده بر آن سفارش شده ، خاک کربلا و تربت امام حسین علیه السلام است . امام صادق علیه السلام هنگام سجده پیشانی مقدّسش را بر خاک کربلا می گذاشت . برای همراه داشتن تسیح تربت امام حسین نیز روایاتی وارد شده است تا آنجا که همراه داشتن آن مثل گفتن سبحان الله است و سجده بر مهر آن سبب کنار رفتن پرده ها و قرب بیشتر به ذات مقدّس خداوند است . (۶۷)

نماز و یاد پیامبر صلی الله علیه و آله

در هر دو رکعت نماز ، یک تشهد می خوانیم که در آن به یگانگی خداوند و رسالت حضرت محمد صلی الله علیه و آله اقرار می کنیم . هر روز در پنج وقت این اقرار و اعتراف به توحید و نبوت لازم است تا انسان راه را گم نکند ، مکتب و صاحب آن را فراموش نکند ، بر او صلوات بفرستد و در این اقرار و صلوات در ردیف خداوند و فرشتگان قرار بگیرد . زیرا قرآن می فرماید : ((ان الله و ملائکته یصلون علی النبی)) (۶۸) خدا و ملائکه بر پیامبر صلوات می فرستند ، پس چرا ما نفرستیم ؟ مگر او ما را نجات نداد ؟ سلام بر پیامبر اسلام که ما را نجات داد .

نماز ، روح انسان را بیمه می کند

در سوره معارج می خوانیم : ((اذا مسه الشّر جزوعا و اذا مسه الخیر متوعا الا المصلین الذینهم علی صلواتهم دایمون)) (۶۹) انسان در برابر تلخی ها و شرور بی صبر است و در برابر لذت ها و خوبی ها تنگ نظر و بخیل ، مگر نماز گزارانی که نسبت به انجام آن همیشه مراقبند . آری ارتباط دائمی با قدرت بی نهایت ، به انسان قدرت می دهد ، روحیه توکل را بالا برده و انسان را موجودی شکست ناپذیر می سازد . ناگفته پیداست که این آثار برای نماز پیوسته و همراه با توجه است ، نه نمازهای غافلانه و موسمی .

نماز و سلام

هر مسلمان در هر کجای زمین که هست هر روز پنج بار باید به تمام همفکرانش سلام کند لله لله ((السلام علینا و علی عبادالله الصالحین)) سلام بر بندگان صالح خدا ، سلام بر سرمایه داران هرگز ، سلام بر قدرتمندان هرگز ، سلام فقط بر عباد صالح خدا . سلام بر طرفداران مکتب حق ((عبادالله الصالحین)) سیاست خارجی ما را در نماز ، یکی ((غیر المغضوب علیهم)) تعیین می کند و یکی ((السلام علینا و علی عبادالله الصالحین)) آری کسی که هر روز به بندگان خدا سلام کند ، با آنها حيله نمی زند ، خیانت نمی کند ، کلاه سرشان نمی گذارد .

نماز و مردم

اصل در نماز ، به جماعت خواندن است . در نماز جماعت ، با مردم ، در مردم و از مردم بودن مطرح است ، در کنار مردم بدون هیچ گونه امتیاز ، از هر نژاد و اقلیم و در هر شرایط اقتصادی . نماز جماعت بدون امام نمی شود ، چنانکه جامعه بدون رهبر نمی شود . امام برای همه مردم به طور یکسان امام است ، نه برای گروه خاص . فقیر و غنی و زشت و زیبا در کنار هم قرار می گیرند ، باید امتیازات پوچ با نماز جماعت از جامعه حذف شود ، اگر امام در نماز اشتباه کرد مردم به او هشدار می دهند ، یعنی در نظام اسلامی امام و امت باید مراقب یکدیگر باشند . امام جماعت باید مراعات ضعیف ترین مردم را بکند و نماز را طول ندهد و این خود درسی است که مسئولین باید در برنامه ریزی ها و حرکت ها توجه به همه اقشار داشته باشند . در نماز جماعت مردم نباید از امام جلو بیفتند و این درس دیگری است که نشانه نظام و ادب می باشد . اگر از امام جماعت گناه بزرگی سرزد و مردم فهمیدند ، باید کنار رود . یعنی مردم و جامعه را نباید بدست فاسق سپرد . در نماز جماعت همه با هم به خاک افتاده و سجده می کنیم آری باید همه با هم باشیم . در نماز جماعت همه مردم می توانند با کسب علم و تقوی و محبوبیت امام شوند ، پیشنمازی ارث کسی نیست ، هر کسی در کمالات برتر شد در جامعه آفاست .

نماز و اطلاع رسانی

امروزه در دنیا دولت ها با صرف بودجه های سرسام آوری برای امر اطلاع رسانی به جامعه کوشش می کنند . در اسلام طرح نماز جماعت و حضور مردم در صحنه ، آن هم در خانه خداوند و با وضو ، بهترین فرصت برای آشنایی مردم با یکدیگر و آشنایی با توطئه های دشمنان و پیش بینی راه حل ها برای خنثی کردن آن و شنیدن آخرین اخبار و گرفتن تحلیل درست از زبان امام جماعت با سواد و با تقوی و احوالپرسی از یکدیگر و تفقد از محرومین جامعه و یاد گذشتگانی که در مسجد بوده اند و حضور و غیاب ساده و بی تشریفات و دعای دسته جمعی برای حل مشکلات و استمداد از خداوند است .

نماز و رهبری

نماز جماعت همانند هر اجتماع دیگر نیاز به رهبر و امام دارد. در انتخاب امام جماعت مردم باید توجه به کمالات، علم، تقوی، لیاقت‌ها و اهلیت‌ها داشته باشند و این خود تمرینی است که در جامعه زیر بار هر رهبری نروند. امام جماعت واسطه میان مردم و خداست و انسان نباید فاسق را واسطه قرار دهد. افرادی که در گناه و فساد غوطه ورنند چگونه می‌توانند مرا با نمازی آشنا کنند که از فحشا و منکر جلوگیری کند؟ آری امام جماعت باید انسان وارسته، با کمال، با سواد و با تقوی باشد. مگر نه این است که امام من، رابط من با خداست؟ به هر ریسمانی که نمی‌توان چنگ زد و با هر نردبانی که نمی‌توان بالا رفت. آری انتخاب امام جماعت مردم را هر روز به فکر امامت و رهبری می‌اندازد. اگر رهبری برای چند نفر در مسجد شایستگی‌هایی لازم دارد پس رهبری امت و جامعه شایستگی بیشتری می‌خواهد، به همین دلیل سفارش شده پشت سر کسی نماز بخوانید که به ایمان و عدالت او اطمینان دارید. همین که پشت سر شخصی به عنوان امام جماعت نماز خواندید قهرا آن امام بیش از دیگران مراعات رفتار خود را بکند. آری کسی که خود را امام دیگران قرار می‌دهد باید قبل از دیگران به اصلاح خود پردازد و بدین وسیله بر پای نماز جماعت‌ها وسیله‌ای برای اصلاح افراد می‌شود.

نماز و تحرک

اسلام از مردم تحرک و هیجان معنوی می‌خواهد، شعار ((عَجَلُوا بِالصَّلَاةِ)) و ((فَاسْعُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ)) (۷۰) یعنی باید هنگام نماز با صدای مقدس اذان در جامعه مسلمین، تحرک و تصمیم خاصی را به وجود آورد، باید کارها تعطیل، تفرق‌ها تبدیل به وحدت، غفلت‌ها تبدیل به ذکر و یاد خدا شود. مؤمن واقعی کسی است که هرگاه یاد خدا شد دل او تکان بخورد. مثال کسی که صدای اذان را بشنود و بی توجه باشد، مثال کودکی است که صدای پدر را بشنود و اعتنا نکند.

نماز و نظم

در زمان بندی اوقات نماز، در منظم بودن صف‌های نماز جماعت، در با هم سجده رفتن، با هم نشستن، با هم قیام کردن، با هم سکوت کردن، با هم دعا کردن، جلو عقب نیفتادن، قبل از وقت نماز نخواندن و نماز را به خارج از وقت نسپردن، در همه اینها سیمای نظم را مشاهده می‌کنیم.

نماز و جهت گیری

نماز گزار باید رو به قبله بایستد و جهت و خط خود را روشن کند، البته قبله و جهت او را باید خداوند تعیین کند، نه خودش و نه طاغوت‌ها. قبله، رمز شناسائی مسلمین از دیگران است از این جهت به مسلمین ((اهل قبله)) می‌گویند، مسلمانان با هر سلیقه و تفکر و از هر نسل و نژادی، باید جهت واحدی داشته باشند. اگر مال و مقام هر لحظه دل ما را به سوئی می‌کشد، هنگام نماز باید دل از همه بکنیم، کسی که جسم خود را رو به خانه خدا کرد آمادگی آن را پیدا می‌کند که قلب و روح خود را متوجه صاحب خانه کند. قبله ما کعبه است، اولین خانه‌ای که برای مردم و عبادت بنا شد. خانه‌ای که همه انبیا دورش طواف کرده‌اند، خانه‌ای که ابراهیم پایه‌هایش را بالا برده و اسماعیل در کنارش به کارگری پرداخته است، خانه‌ای که برای همه مردم و برای همیشه دره‌ایش باز است و هیچ کسی در آنجا حق تعارض ندارد. برای همه مردم مقدس و از ملک هر کس آزاد است.

نماز و نظافت

اولین واجب هر مسلمان به هنگام صبح و برخاستن از خواب، وضو گرفتن و شستن دست و صورت است و این عمل که در طول روز برای هر نماز تکرار می‌شود، مایه نظافت و شادابی نمازگزار می‌گردد. نمازگزار باید لباس و بدنش پاک باشد، اگر ذره‌ای آلودگی و نجاست به بدن یا لباس او باشد، نمازش باطل است. (غیر از بعضی موارد استثنایی) نمازگزاری که می‌داند هر رکعت نماز با مسواک، برابر با هفتاد رکعت است مسواک را ترک نمی‌کند. نمازگزاری که می‌داند با حال جنابت نمازش باطل است، به فکر غسل می‌افتد و غسل او را به فکر ساختن حمام می‌اندازد و وجود حمام رابطه او را با شستشو زیاد می‌کند.

نماز و وقف

فکر و فرهنگ نماز، مسأله مسجدسازی و قرار دادن موقوفات برای آن را در جامعه به وجود می‌آورد. صدها هزار قطعه زمین و مغازه و مزرعه در طول تاریخ وقف مساجد شده که این خود یک صدقه دائمی و یک حرکت الهی و خدمت اجتماعی است که در شعاع نماز و مسجد نصیب مردم می‌شود. وقف چراغی است که انسان برای فردای خویش می‌فرستد، وقف نشانه تداوم مالکیت انسان بعد از مرگ است، وقف نشانه عشق به مکتب و مردم است.

نماز و انتخاب دوست

در حدیث است: یکی از برکات مسجد و نماز، پیدا کردن دوست خوب است. (۷۱) انسان در زندگی اجتماعی خود نیاز به دوست دارد و نقش مثبت یا منفی دوست در زندگی انسان بر کسی پوشیده نیست. مسجد بهترین مرکز دوست‌یابی است. کسانی که به مسجد می‌روند برای بندگی خدا می‌روند. حیل‌ها و خودنمایی‌ها را کنار می‌گذارند و انسان می‌تواند در میان مردم مسجد، دوست خود را انتخاب کند. اگر شخصی اهل نماز نبود، چرا با او دوست شویم؟ او که با خدا قهر است، با من نیز دوست نخواهد بود. او که الطاف خدا را فراموش می‌کند، خدمات مرا هم فراموش خواهد کرد. او که با مؤمنین وفادار نیست، چگونه اطمینان داری با تو وفادار بماند؟

نماز و انتخاب همسر

در اسلام سفارش شده که اگر کسی اهل مسجد و جماعت نیست و عملاً به عبادت و وحدت و امت، بدون عذر پشت پا می‌زند، او را بایکوت کنید، او را به عنوان همسر خود انتخاب نکنید. عمل به همین دستور می‌تواند مساجد را پر کند، زیرا جوانان که فهمیدند رها کردن مسجد و مسلمین به قیمت طرد عملی آنان تمام می‌شود هرگز مساجد را رها نخواهند کرد.

نماز و امداد به مردم

یکی از برکات نماز به خصوص در مساجد، امدادگری است، همیشه محرومان به مساجد روانه می‌شدند و مشکلات خود را با مردم در میان می‌گذاشتند و در آن مکان مقدس آن را حل می‌کردند. سابقه این کار از زمان رسول اکرم صلی الله علیه و آله بوده است و قرآن صحنه‌ای را نقل می‌کند که فقیری وارد مسجد شد و از مردم استمداد کرد. کسی به او توجهی نکرد و فقیر با ناله به خداوند حال خود را گفت. حضرت علی علیه السلام مشغول نماز بود به فقیر اشاره کرد و او جلو آمد و حضرت در حال رکوع انگشتر خود را به او داد، آیه نازل شد که: رهبر شما فقط خداوند و پیامبرش و کسانی اند که در حال رکوع انفاق و به فقرا رسیدگی می‌کنند. همین که مردم آیه را شنیدند به مسجد آمدند تا ببینند این آیه درباره چه کسی نازل شده است. فهمیدند که مورد آیه شخص علی بن ابیطالب علیهما السلام است. به هر حال، امدادسانی به جبهه‌های جنگ و کمک به فقراء از مسجد و در

سایه برکات نماز بوده و خواهد بود. مسلمین از پایگاه مساجد به جبهه می رفتند، انقلاب اسلامی ایران هم از مساجد شروع شد. اجتماع مردم در مسجد برکاتی دارد که با نوشتن چند سطر حق آن ادا نمی شود. در قرآن بارها نماز و انفاق، نماز و زکات، نماز و قربانی، در کنار هم آمده و در حدیث هم می خوانیم نماز کسی که زکات ندهد قبول نیست.

نماز و اقتصاد سالم

در نماز باید لباس و مکان و آبی که برای غسل و وضو استفاده می شود حلال و طبق دستور اسلام باشد و اگر دگمه یا نخعی از لباس یا قطره ای از آبی که برای نماز مصرف می شود از طریق نامشروع تهیه شده باشد نماز باطل است. جالب اینکه اگر بخواهیم نماز و دعای ما قبول واقع شود باید لقمه ای را که مصرف می کنیم نیز حلال باشد. آری همانگونه که هواپیما برای پرواز، بنزین مخصوص می خواهد، پرواز معنوی انسان نیز لقمه حلال لازم دارد.

نماز و تشکیلات

چنانچه برای امام جماعت حالتی پیش آید که نتواند به نماز ادامه دهد، یکی از کسانی که پشت سر او در نزدیکی او هستند در همان حال امامت را به عهده می گیرد و این نشانگر آن است که برنامه های اسلامی با رفتن یک فرد نباید بهم ریزد، بلکه باید تشکیلات و نظام چنان پایه گذاری و برنامه ریزی شود که هرگاه فردی رفت نظام از هم نپاشد و تشکیلات همچنان پا بر جا باشد. مهم، تداوم راه است، هر چند پیشوا عذری پیدا کند.

نماز و محبت

تعاون و محبتی که میان مسجدی هاست میان دیگران نیست. در نظام زندگی مسجدی ها همین که یک نفر دو سه روز نیامد احوالش را می پرسند. اگر مریض است عیادتش می روند، اگر مشکلی دارد حل می کنند، مسجدی ها احساس غربت نمی کنند. کسی که هیچ فرزند و برادری نداشته باشد ولی سروکارش با مسجد باشد احساس می کند همه مردم برادر و فرزندش هستند. بارها دیده شده یک مسجدی ساده که از دنیا می رود مجالس او پر رونق، مغازه ها برای او بسته و تشییع جنازه او شلوغ و با شکوه است. اینها نشانه پیوند قلبی و محبتی است که در خانه خداوند با مؤمنین ایجاد می شود. یک مسجدی در خود یک دلگرمی احساس می کند، مردم را در غم و شادی خود شریک می داند و هرگز این عواطف گرم از دوستان مسجدی را نمی توان با چیزی مقایسه کرد.

نماز و آبرو

کسانی هستند که در محله خود حاضر به کار خلاف نیستند، چون مردم او و بستگانش را می شناسند، ولی اگر همین اشخاص به منطقه ناشناسی هجرت کنند، خلاف برای آنان سنگینی قلبی را ندارد. شرکت در نماز، انسان را وابسته به مسجد و اسلام و مردم می کند و برای مسجدی سیمائی از تقوی می سازد که با این عنوان حَتَّى المقدور حاضر به خلاف نیست، می داند که کار خلاف، آبروی مذهبی او را می برد، لباس قدسی و محبوبیت را از تنش بیرون می آورد، ولی افرادی که از مردم و اسلام و مسجد بریده اند، خلاف کاری برایشان خیلی سختی ندارد، او عنوان مذهبی پیدا نکرده تا غم از دست دادنش را بخورد. آری، کسی که لباس سفید بپوشد خودش روی زمین آلوده نمی نشیند.

نماز، اصلاح فرد و جامعه است

قرآن کریم در کنار اقامه نماز می فرماید: ((انا لا نضیع اجر المصلحین)) (۷۲) ما پاداش اصلاح طلبان را ضایع نمی کنیم. معلوم می شود نماز اگر درست برگزار شود واحکام و شرایط ظاهری و باطنی آن مراعات شود، جامعه به طرف صلاح می رود. نماز گزار در واقع یک نفر مصلح است. عبادت با گوشه گیری نیست، بلکه با اصلاح جامعه است و نماز گزاران باید مفاسد را از جامعه بردارند

نماز و سیاست

در روایات می خوانیم: اگر انسان تمام عمرش را به نماز مشغول باشد، آن هم در کنار کعبه در شهر مقدس مکه، ولی رهبری الهی را نپذیرد نمازش قبول نیست. مشکل امروز مسلمانان آن است که نماز می خوانند ولی رهبرانشان افراد ترسو و وابسته و دست نشانده و بدون ملاک های الهی اند. با زبان از خداوند راه مستقیم می خواهند، ولی در عمل بیراهه می روند.

نماز و مشورت

در سوره شوری که صفات مؤمنین را می شمرد می فرماید: ((واقاموا الصلوٰة و امرهم شوری بینهم)) کار آنان بر اساس مشورت است و اقامه نماز می کنند. از این آیه معلوم می شود در مجلس مشورتی در هر رده ای که هستند باید نسبت به اقامه نماز حساس باشند. اگر مشورت مهم است نماز مهم تر است. اگر برای شرکت در مجلس شورا و انتخابات، این همه بودجه و سرمایه گذاری صرف پر کردن صندوق های رأی می شود باید برای پر کردن مسجد هم کمی سوز و تلاش باشد.

نماز جماعت در جبهه

در آیه ۱۰۲ سوره نساء می خوانیم: ای پیامبر! هرگاه در میان رزمندگان بودی نماز به پا دار، ولی چون دشمن مسلح در برابر شماست، اولاً همه به تو اقتدا نکنند. ثانياً کسانی که اقتدا می کنند مسلح باشند و رکعت دوم را برای خودشان سریع تمام کرده و بروند جای دسته دیگر و آن دسته دیگر در رکعت دوم به تو اقتدا کنند که هم جماعت تعطیل نشود و هم از دشمن غفلت نشود و هم میان سربازان اسلام تبعیض صورت نگیرد. مسلمانان باید در تعویض شیفت و جابه جا شدن نیروها چنان سریع عمل کنند که به رکعت دوم برسند ضمناً باید سربازان قبل از نماز با وضو باشند و احکام نماز در حال جنگ را بدانند و اینکه در صحنه جنگ، دو رکعتی است. این آیه قابل تبدیل به یک فیلم نامه بسیار زیباست، که در آن اهمیت نماز جماعت و سرعت کار و عدالت و رفع تبعیض و توجه به خدا همراه با غفلت نکردن از دشمن مطرح است.

زینت مسجد

قرآن می فرماید: ((المال و البنون زینة الحیاة الدنیا)) (۷۳) مال و فرزند زینت دنیا است. در جای دیگر می فرماید: ((خذوا زینتکم عند کل مسجد)) (۷۴) هرگاه به مسجد می روید با خودتان زینت هم ببرید. از جمع این دو آیه می فهمیم که هم فرزندان خود را با مسجد آشنا کنیم و هم مقداری پول همراه خود ببریم تا اگر فقیری تقاضا کرد، کمکش کنیم. البته پوشیدن لباس تمیز، استعمال بوی خوش و داشتن وقار و آرامش و انتخاب امام جماعت لایق نیز می توانند مصداق زینت باشند.

نماز، شرط برادری و اخوت اسلامی

در سوره توبه بعد از معرّفی کفار و مشرکین و نقشه های آنها می فرماید: ((فان تابوا واقاموا الصلوة و اتوا الزکاة فاحوانکم فی الدین)) (۷۵) لکن اگر توبه کردند و نماز به پا داشتند و زکوة مال خود را پرداختند برادران دینی شما هستند. در این آیه یکی از شرطهای برادر ایمانی شدن، اقامه نماز معرّفی شده است.

با کسی که نماز را به بازی می گیرد دوستی نکنید

دو نفر از مشرکان به نام رفاعة و سويد اظهار اسلام کردند، ولی جزء منافقان شدند. بعضی از مسلمانان با آنها رفت و آمد داشتند. آیه نازل شد: ((يا ايها الذين آمنوا لاتتخذوا الذين اتخذوا دينکم هزوا ولعبا... اولياء... اذا ناديتم الى الصلوة اتخذوها هزوا ولعبا)) (۷۶) ای مؤمنین! کسانی که دین شما را به بازی گرفته اند، دوست خود قرار ندهید، آنان که چون شما ندای نماز (اذان) سر می دهید آن را به بازی می گیرند. در این دو آیه، ابتدا می فرماید: آنان دین شما را به بازی می گیرند. سپس می فرماید: آنان اذان را به بازی می گیرند. پس معلوم می شود که اذان و نماز عصاره و چهره دین است.

تارک نماز نباید محبوب باشد

((ربنا ليقموا الصلوة فاجعل افئدة من الناس تهوى اليهم)) (۷۷) حضرت ابراهيم می گوید: پروردگارا! ذریه ام را در این منطقه کوهستانی و بی آب و گیاه سکونت داده ام برای نماز، پس قلوب مردم را به سوی آنها سوق بده. آری کسانی که برای اقامه نماز به هر سوی و دیاری هجرت کرده و از هر گونه سختی استقبال می کنند، خداوند شکور از زحمات آنان تشکر می کند و دلهای مردم را به سوی آنها گرایش می دهد. امّا کسانی که برای اقامه نماز حرکتی نمی کنند حتی اگر از نسل ابراهيم باشند، سزاوار جلب قلوب مردم نیستند.

هیچ عملی در تاریخ این همه گواه و شاهد نداشته

شخص رسول اکرم و ائمه معصومین علیهم السلام و تمام اصحاب و یاران و تمام مؤمنین و مسلمین، بر فراز تمام مناره ها، بام ها، مسجدها، خانه ها، مدارس، رادیوها، تلویزیون ها، قارّه ها، شهرها، روستاها، مردها و زن ها، پیرها و جوان ها و هر کس در طول تاریخ اسلام اذان و اقامه ای گفته شهادت داده که نماز بهترین عمل است: ((حیّ علی خیر العمل)) هیچ کار خیری این همه گواه و حلقوم و ناله فریاد برای بهترین بودنش بکار نرفته است، همه گواهی داده اند که نماز رستگاری است. ((حیّ علی الفلاح)) لله

نماز و شهرسازی

قرآن می فرماید: ((اجعلوا بیوتکم قبله و اقيموا الصلوة)) (۷۸) به موسی و هارون گفتیم مشکل مسکن بنی اسرائیل را حل کنید و برای قوم خود خانه قرار دهید. آنها را از پراکندگی و زندگی طفیلی نجات دهید تا با خانه دار شدن احساس دفاع از وطن هم در آنها زنده شود، لکن در نقشه شهرسازی، خانه هایتان را به سوی قبله قرار دهید تا بتوانید بدون مشکل اقامه نماز کنید. در ایران بعضی از شهرهایی که مهندس آن شیخ بهایی بوده کوچه ها و خیابان ها طوری است که قبله ها مستقیم و بدون انحراف قرار گرفته است. (البته معنای دیگری هم برای قبله در این آیه شده، ولی با توجه به جمله ((اقیموا الصلوة)) همین معنا بهتر است).

حمایت الهی از نماز گزاران

اشراف قریش به رسول اکرم صلی الله علیه و آله پیشنهاد کردند که مسلمانان پابرهنه را از دور خود بران تا ما دور تو جمع شویم . آیه نازل شد : ((واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغدوة والعشي)) ای پیامبر ! با کسانی باش که صبح و عصر خدا را می خوانند . امام صادق علیه السلام فرمود : یعنی کسانی که اهل نمازند .

نماز و قرآن

زنده شدن نماز ، سبب زنده شدن قرآن است ، زیرا هر نماز گزار مجبور است که در نمازهای هفده رکعتی خود روزی ده بار سوره حمد را بخواند و بدنبال آن یکی دیگر از سوره های قرآن را . طبیعی است تلاوت دو سوره از قرآن در هر رکعت ، مانع به فراموشی سپرده شدن قرآن در جامعه می گردد . به علاوه قرآن و نماز بارها در کنار هم آمده اند : ((یتلون کتاب الله و اقاموا الصلوة)) (۷۹) کسانی که قرآن تلاوت می کنند و نماز به پا می دارند . ((یمسکون بالکتاب و اقاموا الصلوة)) (۸۰) کسانی که به قرآن تمسک کرده و نماز به پا می دارند . قرآن مارا به نماز دعوت می کند و نماز ما را با قرآن آشنا می سازد .

نماز ، شباهتی است با فرشتگان

نام یکی از سوره های قرآن ، ((صافات)) است . خداوند در اولین آیه آن به فرشتگانی که در صف هستند سوگند یاد می کند . در چند جای دیگر نیز ، قرآن از صفوف فرشتگان و آماده اطاعت بودن آنها سخن به میان آورده است . نام یکی دیگر از سوره های قرآن ، ((صف)) می باشد که در آن هم از رزمندگانی که با صفوف فشرده در راه خداوند جهاد می کنند ستایش شده است . این دو واژه ((صیف)) و ((صافات)) که نام دو سوره است نشانه توجّهی است که قرآن به نظم و انضباط دارد . نماز گزار نیز در صفوف جماعت شباهتی با فرشتگانی پیدا می کند که در صفوف بسیار بزرگ قرار دارند .

نماز در سراسر قرآن

در بزرگ ترین سوره قرآن که سوره بقره است ، سخن از نماز است ((یقیمون الصلوة)) متّین نماز به پا می دارند . در کوچک ترین سوره قرآن نیز از نماز یاد شده است ((فصلّ لربک وانحر)) اکنون که ما به تو کوثر و خیر زیاد دادیم پس برای پروردگارت نماز بخوان و شتری نحر نما . هم در اولین سوره ای که نازل شد نماز است و هم در آخرین سوره قرآن نماز مطرح است .

نماز همراه با تمام عبادات

نماز همراه با روزه آمده است : ((واستعينوا بالصبر و الصلوة)) (۸۱) از صبر و نماز امداد بگیرید . در تفاسیر مراد از صبر را روزه دانسته اند . نماز همراه با زکات : ((یقیمون الصلوة و يؤتون الزکاة)) (۸۲) نماز همراه با حج : ((واتخذوا من مقام ابراهیم مصلى)) (۸۳) نماز همراه با جهاد : ((و اذا کنت فیهم فاقمت لهم الصلوة)) (۸۴) امام حسین علیه السلام ظهر عاشورا نماز خواند و در سیمای رزمندگان در قرآن جمله ((العابدون الحامدون)) (۸۵) را می خوانیم . نماز همراه با امر به معروف : لقمان به فرزندش می گوید : ((یا بنی اقم الصلوة و امر بالمعروف و انه عن المنکر)) (۸۶) نماز همراه با عدالت اجتماعی : ((امر ربی بالقسط و اقیموا الصلوة)) (۸۷) نماز همراه با تلاوت قرآن : ((یتلون کتاب الله و اقاموا الصلوة)) (۸۸) نماز همراه با مشورت : ((وامرهم شوری بینهم و اقاموا الصلوة)) (۸۹)

نماز و رحمت

در نماز کمتر کلمه ای به اندازه واژه ((رحمت)) بکار رفته است. در آغاز سوره حمد و سوره پس از آن می گوئیم: ((بسم الله الرحمن الرحیم))، بعد از ((الحمد لله رب العالمین)) می گوئیم: ((الرحمن الرحیم))، پس در هر رکعت سه بار عبارت ((الرحمن الرحیم)) را بکار می بریم که در واقع شش بار کلمه رحمت را تکرار کرده ایم و در هفده رکعت نماز، ده رکعت آن را با حمد و سوره می خوانیم که مجموعاً شصت مرتبه می شود. تکرار لغت ((رحمت)) هر روز شصت مرتبه اگر با توجه و حضور قلب باشد، در فرد و جامعه، رحمت انسان ها را به جوش می آورد و اگر رحمت به جوش آمد کمک ها، محبت ها، تعاون ها، خیرخواهی ها و عفو و گذشت ها ثمره آن خواهد بود و مردمی که تعاون و رحمت در میانشان زنده باشد قابلیت دریافت رحمت های ویژه ای را خواهند داشت.

نماز و برائت

در نماز از غضب شدگان و گمراهان برائت می جوئیم و می گوئیم: ((غیرالمغضوب علیهم و لا الضالین)) در قرآن افراد واقوامی مورد غضب قرار گرفته اند: فرعون ها، قارون ها، ابولهب ها، منافقان، علمای بی عمل، یهودیان رباخوار و تن پرور که دنباله رو دانشمندان دنیاپرست و قانون تراش رفته اند. درباره این گروه ها، کلمه غضب و لعنت بکار رفته است و گروه ها و افرادی گمراه شناخته شده اند، گرچه خداوند در دنیا آنان را گرفتار قهر خودش نکرده باشد.

نماز و تسبیح

در رکوع و سجود، با گفتن سه بار ((سبحان الله)) یا یک بار ((سبحان ربی الاعلی و بحمده)) در سجده یا ((سبحان ربی العظیم و بحمده)) در رکوع خداوند را تسبیح می کنیم. بگذار لااقل از ذرات خاک، شن، جمادات، گیاهان و ستارگان عقب نباشیم. اگر به گفته قرآن همه چیز در حال تسبیح است چرا ما نباشیم؟! ((یسبح لله ما فی السموات و ما فی الارض)) (۹۰) تسبیح گوی او نه بنی آدمند و بس هر بلیلی که زمزمه بر شاخسار کرد. ذرات هستی، تسبیح خدا می کنند گرچه به گفته قرآن ما تسبیح آنها را نمی فهمیم. در قرآن می خوانیم که هدیه نزد سلیمان آمد و از خورشید - پرستی مردم منطقه ای که رهبری آنها را زنی به عهده داشت ناله کرد! اگر هدیه توحید و شرک را می فهمد و بدی آن را درک می کند و زن و مرد را تشخیص می دهد و گزارش آن را به حضرت سلیمان می دهد، چه مانعی دارد سبحان الله هم بگوید؟ مگر قرآن نمی گوید: مورچه ای به باقی مورچگان گفت: به لانه های خود بروید که این سلیمان و لشکر او هستند که شما را ناآگاه پایمال می کنند. چه مانعی دارد مورچه ای که نام افراد را می داند سبحان الله هم بگوید.

یکی از نام های نماز قرآن است

در آیه ۷۸ سوره اسراء که به زمان نماز اشاره کرده، می فرماید: ((اقم الصلوة لدلوك الشمس الی غسق اللیل و قرآن الفجر ان قرآن الفجر كان مشهودا)) از اول ظهر تا نیمه شب (۹۱) چهار نماز ظهر و عصر و مغرب و عشا باید خوانده شود و مراد از ((قرآن الفجر)) همان نماز فجر است که به گفته روایات، فرشتگان شب و روز بر انجام آن شهادت می دهند. در این آیه به جای ((صلوة الفجر)) عبارت ((قرآن الفجر)) آمده است.

نماز و پاکی

((یا ایها الذین آمنوا اذا قُمتُم الی الصلوٰة فاعسلوا وجوهکم و ایدیکم الی المرافق و امسحوا برؤسکم و ارجلکم الی الکعبین . . . ما یرید اللہ لیجعل علیکم من حرج و لکن یرید لیطهرکم و لیتِم نعمته علیکم لعلکم تشکرون)) (۹۲) قرآن برای وضو و غسل و تیمم آثاری را بیان کرده است : ۱- ((لیطهرکم)) تا شما را پاک کند . ۲- ((لیتم نعمته علیکم)) تا خداوند نعمتش را بر شما تمام کند . ۳- لعلکم تشکرون تا شما شکر گزار شوید . ۴- ((واللہ یحب المطهرین)) (۹۳) خداوند پاکان را دوست دارد . اگر پاکی ظاهری این همه آثار دارد ، پاکی دل از نفاق ، ریا ، شرک ، شک ، بخل ، حرص و سایر آفات چه آثاری خواهد داشت . پاکی معنوی به قدری ارزش دارد که خداوند از کسانی که دوست دارند پاک باشند ستایش کرده و می فرماید در مسجدی نماز بخوانید که در آن مردانی هستند که دوست دارند پاک باشند . ((فیه رجال یحبون ان یتطهروا)) (۹۴)

نماز همتای رهبری است

در قرآن دوبار کلمه ((و من ذریتی)) بکار رفته است که هر دو بار از زبان مبارک حضرت ابراهیم است یک بار زمانی که بعد از آزمایشات بسیار سنگین از طرف خداوند به مقام رهبری رسید ، فوراً از خدا خواست که ذریه من هم رهبر شوند . ولی در جواب شنید ظالم رهبر نمی شود (اگر از ذریه تو ظلمی سرزند رهبر نخواهد شد) بار دیگر در دعائی که برای اقامه نماز داشت فرمود : ((و من ذریتی)) یعنی خداوند ذریه و نسل مرا نیز از بر پا کننده گان نماز قرار بده . بنابراین مقام نماز در نزد ابراهیم مثل مقام رهبری و همتای آن است .

نماز و لباس

در روایات اسلامی می خوانیم که امامان ما برای نماز لباس مخصوص داشتند ، لباس شرفیابی به حضور خداوند ، بخصوص نماز عید و جمعه را با لباس مخصوص برگزار می کردند . در نماز باران سفارش شده که امام جماعت لباس خود را وارونه بپوشد تا نشانه تذلل و خشوع بیشتری باشد . این دستورها نشان می دهد که نماز یک سری آداب و تشریفات مخصوص به خود دارد . نماز یک پرواز معنوی است که بدون آمادگی های همه جانبه امکان ندارد ، تمام آداب و شرایط و احکام نماز را می توان نشانه اهمیت آن دانست و آن را به یک آداب رسمی همراه با تشریفات ویژه تشبیه کرد . امام رضا علیه السّلام لباسی را که در آن یک میلیون رکعت نماز خوانده بودند به ((دعبل)) شاعر انقلابی که بیست سال فراری دستگاه بنی عباس بود و در سن حدود ۹۰ سالگی بعد از نماز صبح شهید شد ، جایزه دادند و مردم شهرستان قم برای خرید آن لباس پول ها دادند ، ولی دعبل آن را نفروخت .

نماز و دعا

علاوه بر دعاهایی که در قنوت می خوانیم ، هر نماز گزار با گفتن جمله ((اهدنا الصراط المستقیم)) از خداوند بهترین نعمت ها را که نعمت هدایت است می خواهد . هم قبل از شروع به نماز یک سری دعا وارد شده وهم در تعقیب نماز . به هر حال هر کس نماز بخواند ، اهل دعا و نیایش هم می شود . البته دعا کردن هم آدابی دارد ، اول باید از خداوند متعال تمجید کرد ، بعد گوشه ای از نعمت های او بخصوص نعمت معرفت و اسلام و عقل و علم و ولایت و قرآن را نام برد و از او تشکر کرد ، بر پیامبرش صلوات فرستاد و بعد بدون آن که کسی بفهمد ، یادی از خطاهای خود کرد و از او عذر خواست ، بعد صلوات فرستاد و دعا کرد آن هم دعا به همه مردم و والدین و کسانی که بر ما حق دارند نماز نیز آمیخته ای از توصیف و حمد خدا و بیان نعمت های او و طلب هدایت و رحمت اوست و با ((دعا)) پیوندی عمیق دارد .

نماز و جایگاه خاص آن در میان عبادات

در آیه ۱۶۲ سوره نساء، خداوند برای دانشمندان واقعی، سه ویژگی نماز، زکات و ایمان به خدا را مطرح می‌کند، اما هنگام نام بردن از این عناوین، عنوان نماز گزار را در قالب مخصوص بیان می‌کند و می‌فرماید: ((الراسخون فی العلم...)) ((المقیمین الصلوٰۃ)) ((المؤتون الزکاء)) ((المؤمنون بالله)) اگر به این چهار کلمه نگاه کنید، می‌بینید بیان نماز تفاوت دارد، باید بگویید: ((والمقیمون)) تا با ((راسخون)) و ((مؤمنون)) همسان باشد، ولی ((مقیمین)) گفته یعنی قصد مخصوص برای نماز دارم همچنین حضرت ابراهیم می‌گوید: ((ان صلاتی و نسکی)) (۹۵) با اینکه کلمه ((نُسُک)) به معنای عبادت است و شامل نماز هم می‌شود، ولی نام نماز را مخصوصا جداگانه می‌برد تا اهمیتش را برساند. در آیه ۷۳ سوره انعام می‌خوانیم: ((اوحینا الیهم فعل الخیرات و اقام الصلوٰۃ)) ما به انبیا کارهای خوب و بر پا داشتن نماز را وحی کردیم و با اینکه نماز نیز جزء کارهای خوب است، اما نام آن جداگانه در کنار خیرات برده شده و این توجه قرآن بخاطر اهمیت نماز است.

نماز خاشعانه اولین شرط ایمان

((قد افلح المؤمنون الذینهم فی صلاتهم خاشعون)) (۹۶) قطعاً مؤمنین رستگاران آنها کسانی هستند که در نمازشان خشوع دارند. ناگفته نماند که در مکتب انبیا، رستگاری حتمی از معنویت است، ولی در مکتب طاغوت ها رستگاری حتمی از زور و قدرت است. فرعون فریاد می‌زد که ((قد افلح الیوم من استعلی)) (۹۷) امروز هر که پیروز شود او رستگار خواهد بود. به هر حال هر کسی هر نوع کار خیر و خدمت به مردم انجام دهد، ولی نسبت به نماز کوتاهی کند رستگار نخواهد بود.

نماز و نشاط

قرآن از منافقین چنین یاد می‌کند که آنها با کسالت نماز می‌خوانند، نه عاشقانه: ((و اذا قاموا الی الصلوٰۃ قاموا کسالی)) (۹۸) همچنین در آیه ۵۴ سوره توبه از انفاق بدون عشق به شدت انتقاد شده است: ((لایاءتون الصلوٰۃ الا و هم کسالی و لاینفقون الا و هم کارهون)) دلیل آن هم روشن است: هدف از عبادت و انفاق رشد معنوی است و شرط تحصیل آن علاقه است.

مراتب و درجات اهل نماز

بعضی نماز را با خشوع می‌خوانند: ((والذینهم فی صلواتهم خاشعون)) (۹۹) خشوع، ادب جسمی و روحی است. رسول اکرم صلی الله علیه و آله دید که شخصی در حال نماز با ریش خود بازی می‌کند، فرمودند: اگر او روح خشوع داشت، هرگز این کار را نمی‌کرد. (۱۰۰) بعضی نسبت به نماز مراقبند: ((و هم علی صلواتهم یحافظون)) (۱۰۱) بعضی کار را به خاطر نماز رها می‌کنند: ((رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله)) (۱۰۲) نه تجارت دائمی و نه بیع موقت، مانع آنها از ذکر خدا نیست. بعضی با نشاط به سوی نماز حرکت می‌کنند: ((فاسعوا الی ذکر الله)) (۱۰۳) بعضی بهترین لباس را برای نماز می‌پوشند: ((خذوا زینتکم عند کل مسجد)) (۱۰۴) بعضی عشق ثابتی نسبت به نماز دارند: ((الذینهم علی صلواتهم دائمون)) (۱۰۵) امام باقر علیه السلام فرمود: مراد دوام بر نمازهای مستحیی است. چنانکه مراد از ((علی صلواتهم یحافظون)) (۱۰۶) حفاظت بر نمازهای واجب است که با شرایط انجام گیرد. بعضی برای نماز سحرخیزی دارند: ((فتهجد به نافله لک)) (۱۰۷) در این آیه، خطاب به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است که: پاسی از شب را از خواب برخیز و قرآن بخوان. مفسران اسلامی این تعبیر را اشاره به نماز شب دانسته‌اند. بعضی شب را با نماز، صبح می‌کنند: ((بیتون لربهم سجدا و قیاما)) (۱۰۸) و بعضی سجده ای همراه با اشک دارند: ((سجدا و

بکیا)) (۱۰۹) (خدایا! شرمنده ام که این مراحل را می نویسم، ولی خودم یکی از این مراحل را طی نکرده ام). ای خواننده عزیز! تو به من کاری نداشته باش.

نماز با ما سخن می گوید

طبق آیات و روایات، کارهای انسان در برزخ و قیامت در برابر او مجسم می شود. کار خوب در قالب نیکو و کار زشت در قالب زشت. زشتی و زیبایی کارها بدست خود ماست. در روایات می خوانیم نماز خوب را فرشته در قیافه زیبا بالا می برد و نماز می گوید: ((حفظک الله کما حفظنی)) خدا ترا حفظ کند همان گونه که تو مرا حفظ کردی. ولی نمازی که با شرائط و دستوراتش اقامه نشود، فرشته آن را به صورت تاریک بالا می برد و نماز می گوید: ((ضیعک الله کما ضیعتنی)) خداوند تو را ضایع کند، همان گونه که تو مرا ضایع کردی. (۱۱۰)

نماز تمام دین است

تمام دین در نماز است و نماز در تمام دین جریان دارد: اصول دین (توحید، نبوت و معاد) در نماز است. روزه در نماز است. ترک خوردن و آشامیدن برخی امور دیگر (نماز در حج است، نماز طواف و نماز نساء) و کعبه، قبله نماز. نماز در جهاد است. نماز خوف (خمس و زکات مقدمه نماز است. نماز، بهترین امر به معروف و نهی از منکر است. نماز، ملاک قبولی تمام اعمال و ولایت شرط قبولی نماز است، پس تولی و تبری شرط قبولی تمام اعمال است. قرآن، در نماز و نماز، در قرآن است.

نماز و مراعات ضعفا

رسول خدا صلی الله علیه و آله حضرت علی علیه السلام را به عنوان نماینده خود به سوی یمن فرستاد. هنگام عزیمت، حضرت پرسید: نحوه نماز من با مردم چگونه باشد؟ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: با مردم به گونه ای نماز بخوان که ضعیف ترین آنها بتواند با تو همراه باشد و بر آنان رحمت آر. (۱۱۱) (قنوت و رکوع و سجده های طولانی بر مردم فشار است)

سبک شمردن نماز

فاطمه زهرا علیها السلام از پدرش رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل می کند که هر کس نماز را سبک شمارد، در دنیا و در قبر و برزخ و در قیامت، به پانزده بلا گرفتار می شود از قبیل: ۱- برکت از عمر و مال او برداشته می شود. ۲- نورانیت صالحان را از دست می دهد و کارهایش بی پاداش می ماند. ۳- نه دعایش مستجاب می شود و نه مشمول دعای خوبان می شود. ۴- لحظه مرگ با عطش و گرسنگی و ذلیلانه می میرد. ۵- انواع فشارها و بلاها در قبر و برزخ نصیبش می شود. ۶- در قیامت حساب و عذاب سخت داشته و از لطف خداوند محروم است. (۱۱۲)

پی نوشتها

۱- مریم، ۲.۳۱- طه، ۳.۲۴- هود، ۴.۸۷- ابراهیم، ۵.۴۰- لقمان، ۶.۱۷- ابراهیم، ۷.۳۷- بحار، ج ۴۹، ص ۱۷۵. ۸- سفینه البحار، ج ۲، ص ۴۴. ۹- مائده، ۱۰.۹۱- ابراهیم، ۱۱.۴۰- حجر، ۱۲.۴۱- مریم، ۱۳.۳۱- بقره، ۱۴.۸۳- بقره، ۱۵.۲- نور، ۳۷. ۱۶- جمعه، ۹- ۱۰.۱۰- قیامت، ۱۸.۳۱- علق، ۱۹.۴۰- تفسیر نمونه، ذیل آیه ۲۰- مائده، ۵۸. ۲۱- نساء، ۱۴۲. ۲۲- ماعون،

۴ - ۲۳.۵ - جمعه ، ۲۴.۱۰ - آل عمران ، ۲۵.۳۵ - طه ، ۲۶.۱۳۲ - نهج البلاغه ، نامه ۲۷.۵۳ - مدثر ، ۲۸.۴۳ - بحار ، ج ۸۲ ص ۲۳۶.۲۹ - وسائل ، ج ۳ ، ص ۲۶.۳۰ - مستدرک ، ج ۱ ، ص ۱۷۳.۳۱ - بحار ، ج ۴۷ ، ص ۲.۳۲ - بحار ، ج ۷۵ ، ص ۱۹۹.۳۳ - بحار ، ج ۷ ، ص ۲۶۷.۳۴ - طه ، ۱۴.۳۵ - بقره ، ۲۱.۳۶ - حج ، ۵.۳۷ - بقره ، ۴۶.۳۸ - نمل ، ۳۱.۳۹ - مدثر ، ۴۰.۴۰ - ص ، ۲۶.۴۱ - آل عمران ، ۳۸ - ۳۹.۴۲ - طه ، ۱۴.۴۳ - مریم ، ۵۹.۴۴ - بقره ، ۱۵۲.۴۵ - بقره ، ۱۴۳.۴۶ - نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۳.۴۷ - بقره ، ۴۵.۴۸ - وسائل ، ج ۳ ، ص ۲۵.۴۹ - بقره ، ۴۵.۵۰ - طه ، ۱۳۲.۵۱ - مریم ، ۵۵.۵۲ - لقمان ، ۱۷.۵۳ - طه ، ۱۲۴.۵۴ - نازعات ، ۳۳.۵۵ - نور ، ۴۱.۵۶ - نساء ، ۴۳.۵۷ - بحار ، ج ۱۰۳ ، ص ۱۱۷.۵۸ - توبه ، ۸۴.۵۹ - هود ، ۱۱۴.۶۰ - بقره ، ۲۳۸.۶۱ - عنكبوت ، ۴۵.۶۲ - مریم ، ۵۹.۶۳ - هود ، آیه ۱۱۴.۶۴ - نهج البلاغه ، حکمت ۲۹۹.۶۵ - شرح ابن ابی الحدید ، ج ۱۰ ص ۲۰۶.۶۶ - وسائل ، ج ۱۵ ص ۱۹۳.۶۷ - وسائل ، ج ۳ ص ۶۰۸.۶۸ - احزاب ، ۵۲.۶۹ - معارج ، ۲۰ - ۲۲.۷۰ - جمعه ، ۹.۷۱ - بحار ، ج ۸۳ ص ۳۵۱.۷۲ - اعراف ، ۱۷۰.۷۳ - كهف ، ۴۶.۷۴ - اعراف ، ۳۱.۷۵ - توبه ، ۱۱.۷۶ - مائده ، ۵۷ - ۵۸.۷۷ - ابراهیم ، ۳۷.۷۸ - یونس ، ۸۷.۷۹ - فاطر ، ۲۹.۸۰ - اعراف ، ۱۷۰.۸۱ - بقره ، ۴۵.۸۲ - توبه ، ۷۱.۸۳ - بقره ، ۱۲۱.۸۴ - نساء ، ۱۰۲.۸۵ - توبه ، ۱۱۲.۸۶ - لقمان ، ۱۷.۸۷ - اعراف ، ۲۹.۸۸ - فاطر ، ۲۹.۸۹ - شوری ، ۳۸.۹۰ - جمعه ، ۱.۹۱ - دلوك خورشید ، یعنی اول ظهر که خورشید به سمت غرب مایل می شود و ((غسق الليل)) یعنی نیمه شب . ۹۲.۹۲ - مائده ، ۶.۹۳ - توبه ، ۱۰۸.۹۴ - توبه ، ۱۰۸.۹۵ - انعام ، ۱۶۲.۹۶ - مؤنون ، ۱ - ۲.۹۷ - طه ، ۶۴.۹۸ - نساء ، ۱۴۲.۹۹ - مؤنون ، ۲.۱۰۰ - تفسیر صافی . ۱۰۱ - انعام ، ۹۲ ؛ معارج ، ۳۴.۱۰۲ - نور ، ۳۷.۱۰۳ - جمعه ، ۹.۱۰۴ - اعراف ، ۳۱.۱۰۵ - معارج ، ۲۳.۱۰۶ - معارج ، ۳۴.۱۰۷ - اسراء ، ۷۹.۱۰۸ - فرقان ، ۶۴.۱۰۹ - مریم ، ۵۸.۱۱۰ - اسرارالصلوة امام خمینی ، ص ۶ - ۸.۱۱۱ - نهج البلاغه ، نامه ۵۳.۱۱۲ - بحار ، ج ۸۳ ص ۲۱.